

Simon Aleksander Johan Krajči Berger

Bokvalitet for hvem?

Håndtering av sosial ulikhet i planprosesser

Masteroppgave i Studier av kunnskap, teknologi og samfunn (STS)

Veileder: Helen Jøsok Gansmo og Nora Levold

August 2020

overvik

Simon Aleksander Johan Krajči Berger

Bokvalitet for hvem?

Håndtering av sosial ulikhet i planprosesser

Masteroppgave i Studier av kunnskap, teknologi og samfunn (STS)

Veileder: Helen Jøsok Gansmo og Nora Levold

August 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det humanistiske fakultet

Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Kunnskap for en bedre verden

LÆRINGSUTBYTTE

Denne masteroppgaven inngår i masterprogrammet Studier av kunnskap, teknologi og samfunn (STS). Masterprogrammet i Studier av kunnskap, teknologi og samfunn - arbeidslivsrettet masterløp (STS-ALMA), ved NTNU inneholder en felles skoleringsdel i teori og metode på til sammen 45 studiepoeng. I tillegg inkluderer dette løpet en arbeidslivsrettet praksisdel på 22,5 studiepoeng, der 7,5 studiepoeng dekkes av det tverrfaglige prosjektemnet «Humanister i praksis» og 15 studiepoeng av emnet «Praksisopphold i bedrift/institusjon». I sistnevnte emne har studenten hospitert i en bedrift/institusjon og gjort et arbeidsoppdrag for denne. Også masteroppgaven er skrevet på oppdrag fra bedriften/institusjonen og er på 37,5 studiepoeng.

Masteroppgaven er en selvstendig FoU-utredning og kandidaten har fått faglig veiledning av vitenskapelige ansatte ved NTNU. Dette masterstudiet representerer en ytterligere fordypning og kunnskapsoppbygging i forhold til studentens bachelorgrad. Målet er å gi kandidatene ferdigheter til å anvende, formidle og praktisere faget på et høyt nivå, i tillegg til praktisk arbeidslivserfaring.

Et masterstudium i kunnskap, teknologi og samfunn, arbeidslivsrettet masterløp (STS-ALMA), gir kvalifikasjoner for arbeid innenfor et bredt spekter av områder som undervisning, offentlig og privat administrasjon, medier og informasjons- og opplysningsvirksomhet, utredningsarbeid og strategi/politikkutvikling.

Masteroppgaven skal være knyttet til en bedrift eller en institusjon/organisasjon og ha relevans for vertsinstitusjonen. Arbeidet med oppgaven skal gi studenten teoretisk og praktisk øvelse i å gjennomføre forsknings- og utviklingsarbeid (FoU).

SAMMENDRAG

God bokkvalitet for alle er et sentralt mål både i Norges nasjonale og kommunale boligpolitiske planer. Denne masteroppgaven ser nærmere på hvordan Trondheim kommune forvalter ansvaret for å sikre god bokkvalitet for sosialt vanskeligstilte grupper i en konkret case, et ansvar som over de siste 20 årene gradvis har blitt flyttet fra velferdsaktører som Husbanken ut til kommunene og private utbyggere. Med områdereguleringen av Overvik-utbyggingen som linse undersøker jeg Trondheim kommunes planleggingsverktøy ved hjelp av de to STS-perspektivene *skript* og *SCOT – Social Construction of Technology*. Masteroppgaven er basert på en dokumentanalyse hovedsakelig av høringsinnspill og ulike dokumenter fra Trondheim kommune knyttet til områdereguleringen av Overvik, samt relevante medieartikler om Overvik.

I forbindelse med kommunereformen som trer i kraft nå i 2020 går flere av tilskuddene til sosialt vanskeligstilte grupper, som tidligere ble gitt som tilskudd til enkeltpersoner og utbyggere gjennom Husbanken, direkte inn i budsjetttrammene til kommunene. Med bakgrunn i relevante forskningsartikler har jeg analysert hva god bokkvalitet er, eller kan innebære, for ulike relevante sosiale grupper med et spesielt fokus på vanskeligstilte grupper. Analysen tar deretter for seg Trondheim kommunes prosess for områdereguleringen av Overvik, og går i dybden på høringsinnspillene som kom inn i den offentlige høringsrunden. Gjennom analysen finner jeg blant annet at utbyggingen av Overvik av flere grunner er kontroversiell, at kommunen tar i bruk en rekke ulike planleggingsverktøy for å forsøke å planlegge for god bokkvalitet i et område i utvikling, og at hva god bokkvalitet er og innebærer er gjenstand for fortolkningsmessig fleksibilitet. Det betyr at god bokkvalitet for *en* relevant sosial gruppe ikke nødvendigvis er det samme som god bokkvalitet for en annen gruppe. Analysen viser at områdereguleringsplanen for Overvik er et resultat av forhandlingene mellom de relevante sosiale gruppene, og deres fokus på ulike materielle rammer for området, altså ulike krav til materielle rammer for å sikre god bokkvalitet.

Jeg valgte å se nærmere på akkurat denne konkrete casen for å undersøke hva kommunen gjør for å planlegge for god bokkvalitet, med særlig vekt på god bokkvalitet for sosialt vanskeligstilte grupper. Hovedfunnet er at barns interesser og universell utforming ivaretas godt gjennom plan- og bygningsloven, men at det er vanskelig å planlegge for *sosial miks* og bosetting av sosialt vanskeligstilte grupper i et område, uten at dette først blir stadfestet gjennom målsettinger i nasjonale strategier, eller pålagt ved lov. Hvordan sosial miks og bosetting av sosialt vanskeligstilte grupper i et område skal sikres kan også være utfordrende, som følge av de store variasjonene til krav til bolig mellom de ulike sosialt vanskeligstilte gruppene.

ABSTRACT

Achieving a high standard of living for everybody is a central goal in Norway's national and municipal housing policy plans. This master's thesis looks into how Trondheim municipality manages the responsibility of ensuring a high standard of living for socially disadvantaged groups in a specific case, a responsibility that has been gradually moved from coordinators of welfare services like Husbanken to the municipalities and private real estate developers over the past 20 years. With the area zoning plan of development of Overvik as a lens I investigate Trondheim municipality's tools for planning the development of the area using the two STS perspectives *script* and *SCOT - Social Construction of Technology*. This master's thesis is based on a document analysis mainly consisting of consultation input from a public hearing, different documents from Trondheim municipality related to the area zoning regulation of Overvik, and different relevant media articles regarding the development of Overvik.

Due to the municipal reform of 2020 more of the subsidies given to socially disadvantaged groups now goes directly into the municipal budgets. Earlier these subsidies were used to be given to people in the socially disadvantaged groups or to housing developers, through the governmental coordinator of welfare services related to implementing Norwegian social housing policy, Husbanken. Based on earlier published scientific research articles, I have analysed what a high standard of living is, or can be, for different social groups especially focusing on socially disadvantaged groups. Thereafter the analysis focuses on the process of the area zoning plan for Overvik conducted by Trondheim municipality, and dives deeper into the consultation input from the public hearing. Through the analysis I firstly uncover several reasons for controversy related to the development of Overvik. Secondly, I reveal that the municipality makes use of several different tools for planning in trying to plan for a high standard of living in an area in development. And thirdly, that what a high standard of living is and what it consists of, is subject to interpretive flexibility. This means that a high standard of living for *one* relevant social group is not necessarily the same as a high standard of living for another group. The analysis shows that the zoning plan for Overvik is a result of the negotiations between the different relevant social groups, and their focus on the different material frames for the area, meaning different demands to the material qualities that ensures a high standard of living.

I chose to dive deeper into this exact case to examine what the municipality does to plan for a high standard of living. I specifically put focus on what a high standard of living is or entails for socially disadvantaged groups. My main discovery is that children's interests and universal design is preserved in a sufficient way by the Norwegian *Planning and Building Act*, but that planning for *social mix* and the settlement of socially disadvantaged groups in a specific area is hard, without it being imposed by law or adopted through goals in national housing strategies. It is difficult to say how social mix can be achieved or the settlement of socially disadvantaged groups can be ensured in an area, due to the broad variations in specific requirements for housing between the different socially disadvantaged groups.

FORORD

For litt over åtte år siden bestemte jeg meg brått for å flytte til Trondheim, bare en knapp uke før studiestart. Foreløpig har det vist seg å være det beste valget jeg har gjort hittil i livet. Trondheim er en fantastisk by, NTNU er en uovertruffen utdanningsinstitusjon med engasjerende forelesere, Studentersamfundet i Trondheim har gitt meg en bedre studietid enn jeg noen gang kunne sett for meg, og jeg kunne ikke tenkt meg noe bedre sted å studere. Reisen har vært lang, fra en bachelor i medievitenskap med breddeår i STS, til tre års utdanningspause, og tilbake til en master i STS. Jeg er veldig glad for valget mitt av masterutdanning, og vil takke Robert Næss for å ha pekt meg i riktig retning.

Både i mitt opphold hos R. Kjeldsberg våren 2019 gjennom Humanister i praksis, og senere praksis hos Husbanken Midt-Norge gjennom ALMA (arbeidslivsrettet masterløp) høsten 2019, har jeg fått verdifull erfaring fra arbeidslivet som jeg ikke ville fått ellers. Jeg vil rette en stor takk til Husbanken Midt-Norge for at jeg fikk muligheten til å tilbringe så mye tid så tett på alle dere ansatte, og at dere tok imot oss på en så god og inkluderende måte. Terskelen var alltid lav for å diskutere mulige temaer til masteroppgave, og det var en genuin interesse for å bidra på best mulig måte. Jeg vil rette en ekstra stor takk til Gry Kongsli, som fulgte opp meg og mine medstudenter under praksisen, og alltid sørget for at vi fikk den hjelpen vi trengte. En ekstra stor takk går også til Birger Jensen som var en særlig god diskusjons- og samtalepartner. Jeg vil også takke medstudentene mine som jeg var i praksis med, Charlotte Stjerne-Overby og Karoline Vollan Aune.

Jeg vil rette en uendelig stor takk til mine to veiledere fra institutt for tverrfaglige kulturstudier, Helen Jøsok Gansmo og Nora Levold. Takk for at dere holdt ut med meg gjennom de gode diskusjonene, ga meg konstruktive tilbakemeldinger og aldri mistet troen på meg gjennom hele prosessen. Takk til Helen, som hjalp meg med å forstå hvordan planprosesser fungerer og at alt ikke alltid er svart/hvitt. Og takk til Nora, som med sine helt konkrete tilbakemeldinger og forståelsesfullhet hjalp meg med å omsider komme i mål. Takk til begge to for at dere tok dere tid til å veilede meg også i deres egne ferier!

Da jeg startet på master i STS hadde jeg aldri sett for meg at jeg skulle bli del av et så utrolig godt og sammensveiset klasse miljø. En spesiell takk går derfor til mine medstudenter Erlend Kleiven-Jørgensen, Vebjørn Corneliussen Storvik, Lena Dalheim Wistveen, Karoline Vollan Aune, Ulrika Lein, Monika Berge, Ida Marie Selvnes Pettersen, Silje Bechmann Granås, Rasmus Kvaal Wardemann, Charlotte Stjerne-Overby og Irene Brustad. COVID-19 satte en brå stopper for alt det morsomme vi fant på sammen, men jeg tar med meg minnene fra alle timene på Gården, bursdagsfestene, hytteturen og selvsagt den legendariske Hemsedal-turen. For ikke å snakke om alle de sene kveldene tilbrakt i badstua til Vebjørn.

Til slutt vil jeg benytte anledningen til å takke alle mine venner og familie som har heiet meg fram og vært gode støttespillere, det har betydd mye for meg. En særlig stor takk ønsker jeg å rette til mamma, lillesøster og kjæresten min, Cathrine Synnøve Wessel Antonsen. Aller sist vil jeg takke Stian Antonsen for nyttige og gode innspill til oppgaven!

Trondheim, 20. august 2020

Simon Aleksander Johan Krajčič Berger

INNHOLDSFORTEGNELSE

Læringsutbytte	i
Sammendrag	ii
Abstract	iii
Forord	iv
Kapittel 1: Innledning:	1
<i>Alle trenger et sted å bo:</i>	1
<i>Tidligere forskning:</i>	2
Oppvekststedets betydning for barn og unge:	2
Boligeie for personer med utviklingshemming:	3
Nye kriterier for Husbankens grunnlån:	3
Kommunal forkjøpsrett og statlig planretningslinje:	3
<i>Situasjonen i dag:</i>	4
<i>Case Overvik:</i>	5
<i>Avgrensning:</i>	7
Kapittel 2: Teori og metode:	8
<i>Tekst og skript:</i>	8
<i>SCOT – Sosialt konstruert teknologi:</i>	9
<i>Forskningsspørsmål:</i>	10
<i>Metode:</i>	11
Vurdering av materiale:.....	12
Kapittel 3: Trondheim kommunes planleggingsverktøy:	13
<i>Trondheim Kommunes forarbeid:</i>	13
<i>Mulighetsstudien:</i>	13
<i>Detaljreguleringen:</i>	14
<i>Idédugnad og storverksted:</i>	15
<i>Trafikkanalysen:</i>	15
ATP-modellen:	16
Sykkeltrasénett:	17
Gang- og skoleveier:	17
Kollektivtransport:	17
Bil:	18
Trafikkanalysens anbefalinger:	18
Oppsummering:	19
Kapittel 4: Høringsrunden for områdereguleringen av Overvik:	21

<i>Høringsinnspillene:</i>	22
<i>«Not in my back yard»:</i>	22
<i>Godt kollektivtransporttilbud og trygge skoleveier:</i>	24
<i>Universell utforming:</i>	28
<i>Oppsummering:</i>	30
Kapittel 5: Trondheim kommunes boligsosiale profil inn i framtiden:	32
<i>Forventninger:</i>	32
<i>Trondheim kommunes bruk av planleggingsverktøy i planprosessen:</i>	32
<i>Hvem blir gitt og hvem tok «en stemme»?</i>	33
<i>Kan sosial miks skriptes?</i>	35
<i>Hvem viser veien videre?</i>	35
Kilder:	37
Referanseliste:	41

KAPITTEL 1: INNLEDNING:

ALLE TRENGER ET STED Å BO:

I en kronikk publisert på Adressa.no den 16. juni 2020 går fire arkitekter, fra henholdsvis byplankontoret i Trondheim kommune og institutt for arkitektur og planlegging ved NTNU, ut med en anbefaling om at Trondheim trenger flere rimelige utleieboliger. De viser til Trondheim kommunes nye boligpolitiske plan som skal behandles i bystyret etter sommeren. I denne planen anbefaler kommunedirektøren at kommunen *ikke* skal medvirke til å utvikle en større tredje boligsektor; et utleiemarked. Årsaken til arkitektenes problematisering av denne anbefalingen er det stadig økende antallet innbyggere i de store byene som har for svak økonomi til å komme inn på det ordinære eieboligmarkedet, og de påpeker at volumet av utleieboliger er lite og dyrt, og nåløyet for tildelingen av kommunal utleiebolig er svært trangt.

Så hvordan da skape god bokvalitet for *alle* landets innbyggere generelt og i Trondheim kommune spesielt? Denne oppgaven skal undersøke dette gjennom å studere planlegging av nye boligområder med ett faktisk case som linse; nemlig planleggingen og utviklingen av Overvik som boligområde. Dette var i utgangspunktet et jordbruksområde syv kilometer utenfor Trondheim sentrum.

Da Norge skulle gjenoppbygges etter krigen sto *selveierlinjen* sterkt. Det å eie sin egen bolig var utgangspunktet for det man forstod som god bokvalitet. Husbanken ble det viktigste redskapet i den formidable boligbyggingsboomen fra 1945 og fremover, og den gjeldende politikken ble altså at flest mulig skulle kunne eie sitt eget hjem. Dette gjelder enda; eielineja er fremdeles den sentrale driveren for ny boligutvikling. Men hva skjer da med lavinntektsbarnefamilier, personer med utviklingshemming og andre vanskeligstilte grupper som fort kan falle utenfor eieboligmarkedet? Trondheim kommunes boligpolitiske plan argumenterer for at de vanskeligstilte på boligmarkedet må prioriteres i en eventuell presset kommunaløkonomisk situasjon. De nevnte kronikkforfatterne kritiserer likevel planen for å mangle fokus på og utregninger av den samfunnsøkonomiske effekten av «*økende sosiale ulikheter forårsaket av dagens boligmarked*». De antyder altså at dårlig bokvalitet ikke avhjelpes, men snarere skapes gjennom den måten kommunen legger til rette for boligutvikling. Like fullt er kommunens overordnede mål en mangfoldig og sosialt inkluderende by, og den boligpolitiske planen viser i den sammenhengen til samarbeidsprosjektet BOPILLOT som diskuterer ulike modeller og løsninger for å gi et bredere boligtilbud, et prosjekt kronikkens arkitekter selv er del av.

Blant tiltakene arkitektene foreslår i kronikken av 16. juni er muligheten for å stille konkrete *krav*, ikke kun ønsker, til utbyggerne om «*en bedre boligsosial profil på prosjektene*». Kommunens boligpolitiske plan peker på sin side også på statlige myndigheter, og hevder at de må gå foran for å endre planlovgivningen, for å sikre «*en andel rimelige boliger i nye prosjekter*» (Narvestad m.fl., 2020).

Så hvilke planverktøy finnes? Og hvordan brukes disse når nye boområder nå skal utvikles? I norsk velferds- og boligpolitikk rett etter krigen var som nevnt Husbanken det viktigste virkemiddel eller verktøy i så måte. Her kunne både enkeltpersoner og utbyggere

få lån til relativt lav rente, gitt at man bygget etter visse retningslinjer (antall kvadratmeter og lignende). De påfølgende 50 år; fram til tusenårsskiftet ble derfor så mye som halvparten av alle nybygde boliger finansiert av Husbanken, men de siste 20 årene har denne andelen sunket til mellom 15 og 20 prosent av alle nybygde boliger. Rundt tusenårsskiftet hadde folk flest oppnådd god bostandard eller bokvalitet, og de private kredittinstitusjonene fungerte igjen som normalt etter krigen. Velstandsøkningen hadde vært formidabel og Husbankens måte å finansiere generell boligutvikling var ikke lengre «nødvendig». Tidligere fungerte altså Husbanken som et boligpolitisk virkemiddel for gjenoppbygging av landet og dermed en bank for de fleste. I dag er den heller å regne som et supplement til de private bankene. At det var kommunene som har ansvar for å bosette vanskeligstilte på boligmarkedet ble også tydeligere rundt tusenårsskiftet, og Husbanken ble etter hvert kommunenes viktigste støttespiller. I dag fungerer Husbanken som et velferdspolitisk organ hvis hovedoppgave er å hjelpe kommunene i arbeidet med å bosette vanskeligstilte og eldre, slik at de kan få et trygt og godt sted å bo. Gjennom målrettet rådgivning og kompetansetiltak direkte ut mot kommunene, jobber Husbanken nå for finansieringen av bygging av boliger til mennesker med nedsatte funksjonsevner, eldre og andre med særlige bolig- og omsorgsbehov. Oppgradering av kommunale boliger til vanskeligstilte er også en sentral del av dette, samt startlån til unge og vanskeligstilte for at de skal komme seg inn på boligmarkedet (Husbanken, 2020a).

Men hva er god bokvalitet for ulike grupper mennesker, og hvordan få denne inkludert i planleggingen av nye boområder tidlig? Gjennom mange års forskning er det blitt avdekket at vanskeligstilte på boligmarkedet har behov for tverrfaglig hjelp. Her spiller i dag Husbanken en rolle med sin unike kompetanse og de personrettede økonomiske virkemidlene som bostøtte, startlån og bostedstilskudd. I forbindelse med kommunereformen som trer i kraft nå i 2020 blir imidlertid flere av disse tilskuddene flyttet fra Husbankens budsjetter rett inn i budsjetttrammene til kommunene. Desto viktigere blir det da med god kommunal boligpolitisk planlegging, gode planleggingsverktøy og gode prosedyrer slik at også vanskeligstilte inkluderes på boligmarkedet på en god måte. Husbanken fortsetter finansieringen av bosteder til prioriterte formål som kommunale utleieboliger, omsorgsboliger, sykehjem og studentboliger. Kommunereformen kan imidlertid potensielt være i ferd med å endre Husbankens rolle for fremtiden for alltid (Husbanken, 2020a og Husbanken, 2020b). Men hva kan tidligere forskning fortelle oss om bokvalitet? Hva innebærer bokvalitet, og hvordan kan man planlegge for dette?

TIDLIGERE FORSKNING:

OPPVEKSTSTEDETS BETYDNING FOR BARN OG UNGE:

I og med at kriteriene for god bokvalitet kan tolkes ulikt, er det interessant å finne ut hvilke forutsetninger tidligere forskning har isolert som viktig for å oppnå dette. Ifølge Brattbakk og Andersen (2017) har *oppvekststedet* stor betydning for barn og unge, og nabolaget kan dermed både fungere som ressurs og utfordring. De drøfter konsekvensen av å vokse opp i et område med «svake levekår» og «konsentrasjon av andre nærmiljøbyrder», og viser hvordan en oppvekst for barn og unge i denne typen nabolag direkte påvirker deres «sosiale mobilitet» og «livssjanser». I nabolag der konsentrasjonen av «nærmiljøgoder» er høy gir dette imidlertid fordeler i form av tilegnelsen av «samfunnsnyttig sosial og kulturell kapital» (Brattbakk og Andersen, 2017). Dette bekreftes av Ljunggren m.fl. (2017) som finner «mer enn gjennomsnittet av sosiale goder – som romslige boliger, høye skolekarakterer, god tannhelse og høy forventet levealder» i Oslos vestkantbydeler samt på Nordstrand og Østensjø (Ljunggren m.fl., 2017:374). Dette indikerer et behov for tydeligere grep når det gjelder bolig-, plan- og byutviklingspolitikken slik at den kan «bidra

til mer blandede nabolag», bedre boforhold og «en jevnere geografisk fordeling av byrder og goder». Planprosessen for utviklingen av Overvik kan altså gjennomføres med kommunens mål om en mangfoldig og sosialt inkluderende by, med god bokvalitet for alle. Det forutsetter imidlertid at kommunen tar klare grep for å sikre en god fordeling av nærmiljøgodene.

BOLIGEIE FOR PERSONER MED UTVIKLINGSHEMMING:

Foruten høy konsentrasjon av nærmiljøgoder kan boligeie i seg selv betraktes som et gode fordi det kan gi en forutsigbar og stabil bosituasjon. Astrup m.fl., (2019) har undersøkt samfunnsøkonomiske virkninger av å etablere personer med utviklingshemming i egen eid bolig. Til tross for at en nytte-kostanalyse tilsier at det er samfunnsøkonomisk lønnsomt, er det lite samsvar mellom kommunal og samfunnsøkonomisk lønnsomhet med henhold til eieetablering av personer med utviklingshemming. Muligheten som eid bolig kan gi til å velge naboene sine kan være med på å gi økt bokvalitet for personer med utviklingshemming. Astrup m.fl. (2019) sin kommuneundersøkelse viser imidlertid at det går et skille mellom kommunene som i liten grad er opptatt av og de som i stor grad er opptatt av å tilrettelegge for at målgruppen skal eie bolig. Fra kommunens perspektiv er det ikke lønnsomt å selge tilskuddsfinansierte boliger videre til målgruppen på gunstige betingelser. I stedet vil det være mer gunstig for kommunene å beholde boligen selv og leie dem ut til målgruppen til gjengs leie, som flere kommuner gjør. Eielinjen som dominerer boligpolitikken nasjonalt kunne trolig inkludert personer med utviklingshemming på en bedre måte, i og med at dette er en av de vanskeligstilte gruppene på boligmarkedet.

NYE KRITERIER FOR HUSBANKENS GRUNNLÅN:

Husbanken er nettopp en boligpolitisk aktør som har jobbet mye for at vanskeligstilte personer på boligmarkedet skal kunne eie sin egen bolig. Rapporten *Nye kriterier for Husbankens grunnlån* viser at Husbankens tidligere hadde en tydelig veiledningsrolle med henhold til minstestandarder og konkrete krav, dels mer generelle krav, som kunne gi behov for veiledning og dialog med Husbanken. Gjennom virkemidler som rådgivning og utvikling av pilotprosjekter har Husbanken bidratt til kvalitetsutvikling og god bokvalitet i denne delen av boligsektoren.

De siterte kronikkforfatterne trakk fram pilotprosjekter som en god måte Trondheim kommune kan vise at de mener alvor med ønsket om en rettferdig boligpolitikk, og her kan Husbanken bidra i kommunens arbeid. Rapporten om Husbankens nye kriterier viste for øvrig at utbyggerne ofte velger å lage gode uteområder, til tross for at det ikke stilles krav til dette i bygningsforskriften TEK, fordi det er økonomisk gunstig. Gode uteområder, mye dagslys og boligens orientering i terrenget er med andre ord elementer boligkjøpere generelt ser på som viktige for god bokvalitet, og dermed er villige til å betale mer for. Det er imidlertid flere kommuners planer som har egne, tydelige bestemmelser for uterom, og kommunens reguleringsmyndighet er antakelig viktig for å ivareta disse kvalitetene. En av de viktigste oppgavene for Husbankens grunnlån er derfor etter hvert blitt å stimulere til bygging i områder hvor boligmarkedet er tregt, typisk i distriktene (Denizou m.fl., 2018).

KOMMUNAL FORKJØPSRETT OG STATLIG PLANRETNINGSLINJE:

Kommunen foreslår selv i den nye boligpolitiske planen som skal legges fram over sommeren at man bør jobbe for å sikre «en andel rimelige boliger i nye prosjekter» (Narvestad m.fl., 2020), men mener at de statlige myndighetene må gå foran og endre planlovgivningen for å sikre dette. I et prosjekt kalt *Fra plan til realisering* har imidlertid Bergen kommune (2019) pekt på at det kommunale handlingsrommet for å «nå

målsettinger om bred sosial sammensetning i alle boligområder» godt kan organiseres gjennom ulike verktøy uten statlig hjelp, som eksempelvis kommunalt oppkjøp av boliger og videresalg til bestemte hushold, bruk av tilvisningsavtaler med private utbyggere, salg av tomter, og forhandling og forkjøpsrett framforhandlet i utbyggingsavtaler. Kronikken presentert innledningsvis påpeker imidlertid at det er

«(...)lite som tyder på at kommuneøkonomien i nærmeste fremtid tillater at man tar opp store lån for å kjøpe tomter og sette i gang med større utbygging av boliger for de som ikke finner egnet bolig i det kommersielle markedet» (Narvestad m.fl., 2020).

Kommunalt oppkjøp og videresalg av boliger kan altså være utfordrende med en allerede presset kommuneøkonomi, og Trondheim kommune har heller ikke ubegrensede tomtereserver (Narvestad m.fl., 2020). I og med at planene for Overvik består av eieboliger og ikke utleieboliger bortfaller også muligheten til å bruke tilvisningsavtale, et verktøy kommunen kan bruke for å sikre seg 20 års bruksrett for utleieboliger finansiert av Husbanken (Veiviseren, 2019a). Verktøyet Trondheim kommune står igjen med er forhandling med utbyggerne og forkjøpsrett framforhandlet i utbyggingsavtalen. I henhold til plan- og bygningsloven §64b kan en slik utbyggingsavtale regulere at *«kommunen eller andre skal ha fortrinnsrett til å kjøpe en andel av boligene til markedspris»* (Lovdata, 2005), og ifølge Bergen kommunes program for boligbygging understrekes det at *«kommunen må vurdere hyppigere bruk av forkjøpsretten»* (Bergen kommune, 2019). Dette er et verktøy Trondheim kommune også har muligheten til å benytte seg av.

Bergen kommunes program for boligbygging viser også til et FoU-prosjekt gjennomført på vegne av KS (Kommunesektorens organisasjon) om kommunen som aktiv boligpolitisk aktør. I rapporten trekkes det fram at de statlige planretningslinjene for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging legger viktige premisser for boligutviklingen. Viktige temaer som adresseres i retningslinjene er *«miljøvennlig transport, behovet for å samordne areal- og transportpolitikken, jordvern, grønnstruktur, naturmangfold og bokvalitet»*. Planretningslinjene inkluderer imidlertid ikke de sosioøkonomiske utfordringene i boligpolitikken, som Narvestad m.fl. (2020) i sin kronikk påpeker at heller ikke adresseres i Trondheim kommunes nye boligpolitiske plan. Ifølge FoU-prosjektet er det slik at *«klimavennlige byer kan være lite inkluderende og utfordrer den sosiale bærekraften»*. Prosjektet konkluderer med at retningslinjene for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging bør revideres *«med sikte på å integrere bolig for alle, sosioøkonomiske hensyn og sosial bærekraft som tydeligere hensyn»* (Asplan Viak, 2018). Mangelen av fokus på sosioøkonomiske hensyn i de statlige planretningslinjene kan gjøre Trondheim kommunes arbeid med inkludering av sosial bærekraft og bolig for alle gjennom sin boligpolitiske plan enda viktigere, også i utviklingen av nye boligområder som Overvik.

SITUASJONEN I DAG:

Som nevnt var det Husbanken som tidligere var primus motor for å sikre god bokvalitet. Denne rollen har endret seg, men for noen grupper har Husbankens rolle muligens aldri vært viktigere. Til tross for at det ikke lenger er Husbanken som sikrer god bokvalitet til hele befolkningen gjennom blant annet kravene for grunnlån, jobber de med å sikre god bokvalitet til vanskeligstilte på boligmarkedet. Et av Husbankens verktøy i så måte inn mot kommunene i dag er Veiviseren.no. Veiviseren er en heldigital verktøykasse, og er ment å fungere som hjelp særlig for kommuner, men også *«ansatte i direktoratene, fylkesmannsembetene, samarbeidspartnere og brukerorganisasjoner»* (Veiviseren,

2019b). Det er Husbankens endrede rolle inn mot kommunene som har tvunget fram behovet for å utvikle den digitale kunnskapsplattformen Veiviseren. Når ansvaret for god bokkvalitet har blitt flyttet fra Husbanken til kommunene i enda større grad enn tidligere, er det viktig at kommunene har de riktige verktøyene for å sikre at de klarer nettopp dette. Veiviseren kan være en slik type verktøy.

Når Husbankens generelle arbeid med bokkvalitet har blitt overtatt av kommunene, må vi heller flytte fokus mot de planleggingsverktøy kommunene som boligpolitisk aktør har utviklet, og hvordan de gjennom disse forsøker å lykkes med å oppnå god bokkvalitet for innbyggerne i praksis. Dette handler altså om hvordan god bokkvalitet forsøkes skriptes (jf. Akrich 1992, se for øvrig kap. 2 s.8) fra kommunalt hold? Å bruke planprosesser er et forsøk på skription av god bokkvalitet for alle. Planprosesser skal både kartlegge interesser innenfor et gitt geografisk område, og så langt det lar seg gjøre forsøke å samordne de ulike interessene.

CASE OVERVIK:

I august 2013 besøkte daværende statsministerkandidat Erna Solberg Overvik Gård, og talte for at landbruksområdet kun syv kilometer fra Trondheim sentrum bør brukes til å bygge boliger. Da hadde grunneier Kolbjørn Selmer allerede jobbet med å få tillatelse til å omdisponere matjord i fire år, siden 2009 (Fenstad og Thobroe, 2013). Det var imidlertid ikke før i september 2017 at bygningsrådet i Trondheim ga sitt ja til å starte detaljplanleggingen av 261 boliger på Overvik (Pettersen og Karlsen, 2017 og Overvik, 2018). Omdisponeringen av sentrumsnær matjord er bare en av kontroversene knyttet til Overvik, belastningen på skolekretsen, barnehageplasser, kollektivtransport og annen infrastruktur er blant andre ting som trekkes fram i media som kontroversielt. Samtidig jobber Husbanken opp imot kommunen med å sikre nok bygningsmasse som er tilrettelagt til deres målgrupper, blant annet gjennom Veiviseren.

En case som Overvik gir god mulighet til å se på den fagpolitiske prosessen rundt utviklingen av et område fra dyrkamark til boligutbygging, og å undersøke hvilke planleggingsverktøy som tas i bruk for å forsøke å sikre god bokkvalitet. Jeg vil derfor analysere den fagpolitiske prosessen, og se hvordan god bokkvalitet blir ivaretatt, og i hvilken grad hensynet til vanskeligstilte grupper på boligmarkedet blir inkludert. Denne oppgaven vil derfor ta for seg planprosessen i forkant av høringsrunden, og høringsinnspillene som kom i forbindelse med omreguleringen av Overvik som område i en høringsperiode avsluttet 4. juli 2016 (Trondheim Kommune, 2020a).

Omregulering av sentrumsnære landbruksområder til boligformål foregår i hele Norge, også i Trondheim (Arntzen, 2018). Hvordan denne prosessen ser ut og gjennomføres i praksis varierer imidlertid fra kommune til kommune (Sandvik, 2019). Nettopp at prosessen kan være ulik fra sted til sted er det som gjør at jeg har valgt ett bestemt case, og av praktiske hensyn ble det Overvik, da dette var aktuelt da jeg begynte med studien. I korte trekk handler denne prosessen om endringen av en områdeplan. En områdeplan består av et områdekart med bestemmelser, om hvilke formål et areal kan reguleres til, med referanse til plan- og bygningsloven. En områdeplan er et eksempel på en type reguleringsplan, og endringen av en områdeplan innebærer følgelig at områder som tidligere har vært regulert til et formål kan bli omgjort til et annet formål (SNL, 2017).

I forbindelse med Overvik som case for en slik type omregulering kan det være nyttig å se på den fagpolitiske prosessen for å få tak i skriptet for reguleringen, nærmere bestemt planprosessen i forkant av høringsrunden og høringsrunden med høringsinnspill i seg selv, før prosessen går videre over til ferdig områdeplan og reguleringsbestemmelser. Helt fra grunneier Kolbjørn Selmer startet prosessen med å omregulere Overvik Gård i 2009 (Fenstad & Thobroe, 2013), til bygningsrådets godkjenning av detaljplanleggingen av 261 boliger i september 2017, da prosjektets første byggetrinn fikk godkjenning i juli 2019 og til dagens situasjon, med den nye rødgrønne kommunestyreplattformen, som ifølge Adressa tirsdag 24. september 2019 legger til rette for at man kan "ta en Bergen" og "ombestemme seg slik at enkelte byggeområder blir omgjort til friområder igjen" (Sandvik, 2019). Å ta en Bergen betyr i dette tilfellet at man omgjør tidligere bestemmelser som omregulerer opprinnelige landbruksområder til byggeområder, slik bystyret i Bergen gjorde den 19. juni 2019 da de tilbakeførte byggeområder til landbruk-, natur- og fritidsområder (LNF-områder) (Ellingsen, 2019).

Tidligere forskning viser at det kan virke som at kommunene noen ganger jobber for å tilrettelegge for boligbyggelagene og utbyggerne, snarere enn å fungere som en motvekt med mulighet og makt til å påvirke utbyggingsprosjektene. Slike funn har blitt gjort blant annet i rapporten «Eldres boligsituasjon». Rapporten konkluderer med at det som regel er utbyggerne som bestemmer om boligprosjekter startes og fullføres. Private selskaper vil rett og slett ikke realisere kommunens boligplaner om

«(...)regulerings- og utbyggingsavtalene oppleves som for krevende – eller markedssituasjonen vurderes som ufordelaktig» (Sørvoll, Sandlie, Nordvik & Gulbrandsen (2016).

Når det er de private selskapene som bestemmer, blir spørsmålet derfor hvem som ivaretar de vanskeligstiltes interesser, som Husbanken tidligere har vært et talerør for. Prosjektet «Alternative modeller for utvikling av sosialt bærekraftige boliger» utarbeidet av Norges forskningsråd sammen med NTNU, SINTEF, Bergen kommune, Trondheim kommune, Husbanken og Svartlamoen Boligstiftelse gjør lignende funn. Rapporten peker på at boligsektoren i Norge er markedsstyrt og at «utbyggere kan definere både standard for bokvalitet og rammene for reguleringsplaner». Boligkjøpere kan ikke påvirke boligutviklerne og «dermed ha en innflytelse på boligens kvalitet» (OPEN transformation, 2018).

Utviklingen av Overvik som område involverer aktører som representerer både stat, kommune, næringsdrivende, ideelle organisasjoner og enkeltpersoner. Disse aktørene jobber aktiv og passivt med å fremme eller fremholde forskjellige interesser og ønsker knyttet til bokvalitet, og i noen tilfeller kan interessene også være overlappende. Husbanken er en av aktørene i dette nettverket, og representerer de som har særskilte problemer med å skaffe til veie egen bolig. Husbankens eksplisitte ønske er at alle nye boligområder skal utvikles med tanke på å sikre god bokvalitet også for lavinntektsbarnefamilier, personer med utviklingshemming, eldre og personer med rus og psykiske lidelser (ROP-lidelser), og det er bolig for disse gruppene som får støtte i form av forskjellige tilskudd fra Husbanken (Husbanken, 2019c).

Trondheim kommune har en egen nettside som beskriver planprosessen, og samarbeid om private reguleringsplaner. Kommunen «ønsker å bidra til at private forslag blir utarbeidet i samsvar med lovverket» og at «de får en tilstrekkelig planfaglig kvalitet»,

at de offentlige interessene blir kartlagt tidlig i planprosessen og at «*tredjepartsinteresser blir ivaretatt på en riktig måte*» (Trondheim Kommune, 2020b). Det kan derfor være interessant å analysere høringsinnspillene for omregulering av Overvik, og undersøke hvilket fokus de forskjellige aktørene og aktørgruppene har, hvem de relevante gruppene som melder seg er, hvordan de definerer god bokvalitet, og ikke minst hva de mener er viktig å realisere og å ta hensyn til. Tidligere forskning har vist at det kan være en del som overses i planprosessene. Kommunereformen fratar Husbankens talerørsoppgave, så hva skjer da i en konkret case som på Overvik? Hva skjer i kommunen? Derfor er det også viktig å se på de relevante sosiale gruppene som forholder seg tause; hvilken plass får Husbankens brukergrupper i disse høringsuttalelsene og i planprosessen forut for den?

AVGRENSNING:

Denne oppgaven skal studere hvordan det planlegges for god bokvalitet i kommunale plan- og byutviklingsprosesser. Til tross for at planbeskrivelsen «*skal utarbeides med utgangspunkt i reguleringsveileder*» fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (Trondheim Kommune, 2020b), er slike planprosesser knyttet til nye boligområder ofte ulik fra kommune til kommune. Derfor kan en undersøkelse av ett enkelt case, eller ett konkret prosjekt i en konkret kommune gi viktig informasjon om samspillet mellom bokvalitet og planprosesser. Min case er som sagt Overvik utenfor Trondheim sentrum, og for å finne ut hvordan utviklingen på Overvik har foregått vil jeg se nærmere på kommunens verktøy for denne typen prosesser i forkant av utviklingen, og slik finne ut hvordan planprosessen har forsøkt å skrive god bokvalitet, hvilke aktører som har meldt seg på i disse prosessene, og ikke minst; hvem som ivaretar Husbankens kundegrupper. Bokvalitet er det sentrale omdreiningspunktet i oppgaven, og fokuset er hvordan det forsøkes å legge til rette for god bokvalitet gjennom en *planprosess*. Oppgavens konkrete problemstilling er dermed:

Hvordan forsøker Trondheim kommune å skrive god bokvalitet når Overvik skal utvikles til et boligområde. Hvilke aktører, eller relevante sosiale grupper, melder seg på og hva er de opptatt av?

Oppgavens oppbygning:

I kapittel 2 redegjør jeg for oppgavens teoretiske perspektiver og mine metodiske overveielser. I første empirikapittel vil jeg analysere fram skriptet for denne typen planprosesser, som altså innebærer kommunens bruk av ulike verktøy. Andre empirikapittel vil ta for seg høringsinnspillene i forbindelse med områdereguleringen av Overvik. Avslutningsvis vil oppgaven oppsummere hvordan Trondheim kommune jobber for å forsøke å sikre god bokvalitet i utviklingen av et nytt boligområde, gjennom planprosessen for utviklingen av Overvik (Trondheim Kommune, 2020c).

KAPITTEL 2: TEORI OG METODE:

TEKST OG SKRIPT:

Teknologiutvikling er avhengig av brukerne. I utviklingen av et produkt eller en tjeneste tas det gjerne hensyn til hvem som skal bruke det, hva det skal brukes til og hvordan det skal brukes. På samme måte som at en spillkonsoll produsert av Sony er ment laget for spill, er en områdeplan laget for å gjøre flest mulig aktører fornøyd med området planen er utviklet for. For å skjønne hvilken rolle de ulike aktørene har hatt i teknologiutviklingsprosessen kan det være lurt å se på teknologien som en tekst, eller et skript. Det var Steve Woolgar (1990) som introduserte denne måten å se på teknologiutvikling. Woolgar brukte metaforen tekst for å lettere kunne finne ut hvilken rolle brukerne får i utviklingsprosessen, gjennom å lese teknologien som en tekst som teknologiutviklerne har skrevet for dem. Brukerne av teknologien fortolker teknologien gjennom å «lese ut» skriptet. Teknologi kan være gjenstand for fortolkningsmessig fleksibilitet, på akkurat samme måte som tekster (Bijker, 1997). Teknologiutviklingen har slik en tydelig sosial karakter, men likevel greier brukerne likevel ofte å lese eller bruke teknologien på den måten teknologiutvikleren har intendert. Teknologiutviklere og designere har gjerne forestillinger om brukerne og hvilken kompetanse de innehar. Når en teknologi blir produsert organiseres teksten på en viss måte, som legger føringer for hvem brukeren kan være eller bør være, basert på forventningene til brukernes kompetanse og bakgrunn som bevisst eller ubevisst skrives inn i teksten. Ifølge Woolgar innebærer teknologiutvikling derfor ikke bare utvikling av selve teknologien, men den konfigurerer også brukerne og deres fremtidige bruk (Woolgar, 1990).

Madeleine Akrich legger i sin tekst *The de-description of technical objects* fra 1992 fram et syn på det teknologiske objekt som *skriptet*, som ligner på Woolgars metafor om teknologi som tekst. Akrich mente at teknologien hadde en slags iboende instruksjon for bruk, et skript, som igjen legger rammene for interaksjonen mellom aktører og aktanter (ikke-menneskelige aktører). Skriptene ble ifølge henne skrevet når teknologien blir utviklet eller designet (Akrich, 1992). Eksempelvis har Sony forventninger til brukernes adferd, interesser og de framtidige brukerne av teknologien deres sin kompetanse. Forestillingen Sony har om brukerne sine materialiserer seg altså i deres nye produkters design og skript. Disse skriptene sier oss videre noe om kompetansen, handlingen og ansvaret som fordeles mellom brukerne og teknologiene. Dette kan sammenlignes med aktørene i en planprosess sine høringsinnspill og forventningene aktørene har til utviklingen av områdeplanen gjennom planprosessen. Fra et slikt perspektiv kan nemlig områdeplanen betraktes som en teknologi, og verktøyene som brukes i en planprosess kan ses på som planleggingsteknologi, og i så måte kan den ha en skripping som aktørene kan forsøke å forhandle om for å endre. Planprosessen legger grunnlaget for designet, den kan være skriptet, og aktørene bak høringsinnspillene er brukerne som forsøker å bli hørt og få sine interesser med i skriptet. Sagt på en annen måte kan planprosessen være en skriptet planleggingsteknologi. Høringsinnspill i planprosessen blir da de ulike aktørenes forsøk på å endre (eventuelt styrke) skriptet i områdeplanen. Er det store sprik i de ulike høringsinnspillene kommer den fortolkningsmessige fleksibiliteten av hva områdeplanen er og skal og bør gjøre tydelig fram. Derfor er det altså relevant å betrakte verktøyene i planprosessen som skriptet. Planprosessen kan betraktes som et skript, og ulike relevante sosiale grupper kan ha ulik tolkning av skriptet.

SCOT – SOSIALT KONSTRUERT TEKNOLOGI:

Sosialt konstruert teknologi, heretter bare forkortet til SCOT, er et perspektiv som ble utviklet tidlig på 1980-tallet som et motsvar til teknologideterminisme (Bijker, 2009). Teknologideterminisme er en tankeretning som forutsetter at teknologier har en iboende kraft som former samfunnet. På den måten lykkes ikke det teknologideterministiske perspektivet å se og ta hensyn til de sosiale forholdene og faktorene som eksisterer rundt teknologien. Det var Berger og Luckmann (2009) som først tok i bruk uttrykket *sosial konstruksjon*, med argumentasjon om at vår forståelse av virkeligheten formes av vår sosiale kontekst. Denne tankegangen danner grunnlaget for SCOT, da den sosialt konstruerte teknologien må forstås ut ifra et perspektiv som ser på hvordan også de sosiale faktorene påvirker teknologien, ikke bare omvendt. SCOT-perspektivet er ikke bare opptatt av hvordan ny teknologi domestiseres i samfunnet (jf. Sørensen 2004), men også av hvordan ulike samfunnsgrupper påvirker utviklingen og former teknologien. Ifølge Wiebe E. Bijker (2009) består en SCOT-analyse av tre sentrale punkter som viser hvordan teknologien blir sosialt konstruert.

Første steg i SCOT-analysen innebærer avdekkingen av relevante sosiale grupper og de ulike gruppernes fortolkningsmessige fleksibilitet i synet på den studerte teknologien. De relevante sosiale gruppene kan ha ulik forståelse av hva teknologi er, hva teknologien kan gjøre og hvordan teknologien kan brukes, som følge av at teknologi kan oppfattes subjektivt (Skjølvold & Ryghaug, 2015). Relevante sosiale grupper identifiseres basert på hvilken betydning og meningen de tillegger teknologien. Når ulike relevante sosiale grupper har ulik fortolkning av teknologien, gir de den også ulik betydning, og slik kan de påvirke teknologiens utviklingsprosess og gi ulikt resultat (Klein & Kleinman, 2002).

I et SCOT-perspektiv er en teknologiutviklingsprosess en prosess der relevante sosiale gruppene, med sine respektive fortolkninger av teknologien, forhandler både med hverandre og med teknologien. Hvordan en teknologi vil bli tolket kan ikke tas for gitt, og ingen gruppers fortolkning er i utgangspunktet overlegne de andre sosiale gruppernes fortolkning. Ifølge Bijker (2009) avdekkes det mest velfungerende perspektivet empirisk, det vil se de fortolkninger som viser seg å få størst gjennomslag. På den måten kan SCOT som analyseverktøy unngå a-priori kategorier og å favorisere en gruppes fortolkning over en annen. Den ulike forståelsen, tillagte meningen og betydningen av teknologien blant de relevante sosiale gruppene kalles fortolkningsmessig fleksibilitet. Det er særlig i forbindelse med utbredelsen av nye teknologier at den fortolkningsmessige fleksibiliteten er godt synlig, som følge av en manglende lukking og stabilitet, og der kontrovers er synlig. Kontrovers kan oppstå når de ulike relevante sosiale gruppene har ulik fortolkning av teknologien (Skjølvold, 2015).

SCOT-analysens andre steg starter der den fortolkningsmessige fleksibiliteten slutter. Vi pålegges her å se nærmere på teknologiens utviklingsprosess og design og undersøke hvordan dette etter hvert bidrar (eller ikke) til en stabiliseringsprosess, det vil si å lukke kontroversen. Identifisering av problemene blant de relevante sosiale gruppene kan avdekke uenigheter rundt teknologien, og potensielt bidra til å avdekke ulike løsninger (Pinch & Bijker, 2012). Stabilisering er en prosess som kan foregå over lengre tid og er ofte avhengig av en gradvis oppbygning, som kan gjøre at det kan ta flere år å få til fullstendig stabilisering. Når/hvis de relevante sosiale gruppene oppnår en viss enighet om teknologien, stabiliseres den og kontroversen kan lukkes. Stabiliseringen og lukkingen av kontroversen er siste del av en teknologis utviklingsprosess. Ifølge Pinch og Bijker (2012) finnes det flere ulike måter å lukke en kontrovers. Enten kan kontroversen lukkes retorisk,

eller så kan kontroversen lukkes ved at problemet redefineres. Retorisk lukking er når en/noen av de relevante sosiale gruppene benytter seg av retoriske virkemidler for å lukke kontroversen. Den andre formen for lukking er redefinerings av problemet, som kan avdekke andre mulige løsninger for å oppnå enighet mellom de relevante sosiale gruppene. Om de relevante sosiale gruppene anser problemet som løst, blir kontroversen lukket.

SCOT-analysens tredje steg omfatter de teknologiske rammene. De relevante sosiale gruppene tolker og handler med teknologien gjennom et rammeverk som de oppfatter teknologien gjennom (Hyysalo, 2006). Når interaksjonen med teknologien starter bygges rammen gradvis opp og når utviklingsprosessen er ferdig oppstår den nye teknologiske rammen. Rammen former de relevante sosiale gruppenes meninger om og oppfattelse av en teknologi, og handlingene knyttet til teknologien. Overvik som område er et eksempel på en slik teknologisk ramme. Rammen legger føringer for hva folk tenker eller mener er mulig å gjøre innenfor det gitte rammeverket.

Denne rammen gir en beskrivelse av måten de relevante sosiale gruppene sosialt konstruerer en teknologi gjennom handlingene sine. Den teknologiske rammens inkorporering av teknologiens karakteristikk gjør det også mulig å avdekke hvilken innflytelse teknologien har hatt på det sosiale, og omvendt (Bijker, 2009). På den ene siden bidrar rammen til struktur og handling, mens den på den andre siden legger begrensninger for måtene man kan forstå og samhandle med teknologien (Hyysalo, 2006). Begrensningene innebærer blant annet risikoen for tunnelsyn og en slags låst situasjon som det kan bli vanskelig å løse, som følge av at man er så fast bestemt på sin egen løsning at man ikke ser andre løsninger. På den måten kan teknologiske rammer ende opp med å fremme noen løsninger over andre, da rammen kan gjøre at noen løsninger fremstår som tydeligere og mer tilgjengelig for den relevante sosiale gruppen (Bijker i Klein & Kleinman, 2002).

I likhet med de fleste andre samfunnsvitenskapelige teorier har SCOT mottatt kritikk. Eksempelvis trekker Langdon Winner fram SCOT-perspektivet som trangsynt, og at det utelukker viktige spørsmål knyttet til teknologi og menneskelig erfaring, som er tydeligere i andre teorier (Winner, 1993). Winners kritikk stopper ikke der, han er også kritisk til Bijkers oppdeling av relevante sosiale grupper, for hvem er det som kan bestemme hvilke sosiale grupper som er relevante? Mindre og marginaliserte grupper vil også bli påvirket av teknologiske endringer, men som følge av at de mangler stemme eller makt blir de ikke hørt. Den fortolkningsmessige fleksibiliteten handler ifølge Winner ikke nødvendigvis om ulik innramming, men heller moralske og politiske uenigheter (Winner, 1993). Andre kritikere som Klein og Kleinman (2002) mener at fokus på strukturelle faktorer, faktorer som SCOT neglisjerer, gir en bedre mulighet til å forstå meningenes system og rolle i formingen av teknologien. Hvordan elite og makt kan prege perspektivene til en teknologi blir også kritisert.

FORSKNINGSSPØRSMÅL:

For å kunne gi svar på hvordan god bokkvalitet skriptes og hvem som er talerør for de gruppene som Husbanken tradisjonelt har vært talerør for, men som de nå har mindre ansvar for enn tidligere gitt kommunereformen, er vi nødt til å utvikle forskningsspørsmål. Først og fremst må kommunens planprosess utredes. For å finne ut hva en planprosess er eller kan være kan det være lurt å bryte det ned til hva en planprosess gjør. Oppgavens første forskningsspørsmål er derfor:

Hvordan forsøkes god bokkvalitet å skriptes i planprosessen for områdereguleringen av Overvik?

Begrepet som er mest hensiktsmessig for å få utrede dette er «skript». Planprosessen kan ses på som en skriptet planleggingsteknologi, som til slutt skal ende opp i et forslag til en områderegulering.

Problemstillingens andre delspørsmål dreier seg om de relevante sosiale gruppene, og hva de er opptatt av. Derfor vil det være interessant å se på hvilke aktører som melder seg på og gir høringsinnspill og hva aktørene definerer som god bokkvalitet i sine høringsinnspill. Hva som defineres som god bokkvalitet hos de ulike aktørene vil kunne variere, og derfor vil jeg avdekke den mulige fortolkningsmessige fleksibiliteten. Oppgavens andre forskningsspørsmål er derfor:

Hvilke relevante sosiale grupper melder seg på, og hva er de opptatt av?

METODE:

Prosjektets problemstilling som er skrevet fram basert på tidligere forskning gjør at dokumentanalyse kombinert med analyse av enkelte medieartikler direkte relatert til studien er den mest naturlige metoden. Høringsinnspillene har blitt valgt ut fordi de representerer aktørenes syn i planprosessen for områdereguleringen av Overvik. Av den samme grunnen har dokumentene fra Trondheim kommune som tar for seg mulighetsstudien, detaljreguleringen, idédugnaden, storverkstedet og trafikkanalysen blitt valgt ut, fordi de gir inngående kunnskap om planprosessens innhold og framdrift. Dokumentene jeg har valgt ut representerer relevante deler av planprosessen som er viktige for å forstå hvordan områdeplanen blir utviklet og hvordan områdeplanen ender opp til slutt. Medieartiklene jeg har valgt ut er direkte relatert til studien ved at de omtaler et eller flere temaer relatert til utviklingen av Overvik som område generelt, eller direkte omtaler planprosessen og områdeplanen (Thagaard, 2018).

For å organisere høringsinnspillene på en best mulig måte og strukturere oppgaven brukte jeg det Tjora (2012) omtaler som kategorisering. Basert på kodinger relatert til problemstillingen ble det mulig å dele de ulike høringsinnspillene inn i overordnede kategorier. Disse kategoriene hjalp meg så med å finne ut hva som burde være hovedtemaene i analysen. Høringsinnspillene representerer ulike aktørers syn i saken, og har blitt sendt inn til Trondheim kommune i en offentlig høringsrunde. I motsetning til en intervjustudie om et sensitivt tema hvor det kan være etisk uforståelig å ikke anonymisere informantene, er dette en transparent politisk prosess hvor alle aktørene står bak sine høringsinnspill med fullt navn, og flere innspill kommer fra personer som uttaler seg i kraft av sin stilling i en bedrift, eller posisjon i en organisasjon. Av den grunn har jeg vurdert det som forsvarlig å oppgi alle aktører ved deres fulle navn, og en anonymisering av aktørene er ikke nødvendig (Tjora, 2012 og Thagaard, 2018).

Metoden jeg har benyttet meg av i denne oppgaven kalles SDI, stegvis-deduktiv induktiv metode. I motsetning til rene induktive oppgaver hvor man jobber oppover fra data mot teori, eller deduktive oppgaver hvor man jobber nedover fra teori mot data, gjør man i SDI begge deler. SDI er med andre ord ikke lineær, men likevel danner metoden et godt grunnlag for en systematisk og framdriftsrettet kvalitativ forskningsprosess. Om man eksempelvis plutselig trenger mer empiri om spesifikke fenomener man avdekker i analysedelen av en oppgave kan man gå tilbake og finne det. Til tross for at SDI-modellen skisseres som en etappevis inndeling av forskningsprosessen er dette kun av systematiske

hensyn. Med SDI-modellen kan man være på flere stadier i forskningsprosessen på en gang, eksempelvis kan man skrive om empiri samtidig som man gjør rede for teori (Tjora, 2012:175-176). I min oppgave har SDI vært sentralt for å sikre framdrift i prosjektet. Innledningsvis undersøkte jeg omtalen av sosial mikst i høringsinnspillene fra planprosessen om Overvik, og kodet og kategoriserte høringsinnspillene ut ifra graden av fokus på sosial mikst, men det viste seg etter hvert at det ikke var så mange som skrev eksplisitt om dette. Derfor måtte jeg gå tilbake til empirien og forsøke å utvikle nye koder og overordnede kategoriseringer basert på høringsinnspillene. Høringsinnspillene lot seg lese på flere måter, og til slutt landet jeg på en kategorisering som overordnet dreier seg om bokvalitet. I andre deler av forskningsprosessen har jeg vært nødt til å gå tilbake til både innledning og analyse for å skrive om disse på grunn av nye funn i empirien, eller endring av problemstilling og forskningsspørsmål.

VURDERING AV MATERIALE:

Høringsinnspillene er å anse som normative kilder. Disse kildene beskriver aktørenes perspektiv på områdereguleringen og har en klar formening om hva de mener bør gjøres i saken. Ut ifra konteksten og hvilket formål de tjener er det mulig å avdekke synspunkter i saken. Mens enkelte av høringsinnspillene fokuserer på utviklingen av gode grøntarealer, er det andre som fokuserer på et utviklet veinett eller skole og barnehage. At høringsinnspillene har en agenda er imidlertid i dets natur, og noe annet hadde vært unormalt.

Trondheim kommunes dokumenter knyttet til planprosessen er en blanding av deskriptive og normative kilder. Trafikkanalysen kan ses på som en ren deskriptiv kilde der fokuset er utredelsen av den framtidige trafikksituasjonen for Trondheim øst. Mulighetsstudien tar for seg plasseringen av framtidig skole, men dette kan være politisk motivert, så denne kilden er normativ. Det samme er detaljreguleringen, som har blitt behandlet i bystyret og vedtatt med politisk flertall der. Rapporten fra idéugnaden og storverkstedet er en blanding av deskriptiv og normativ, da den deskriptivt beskriver ulike aktørers syn på og innspill til utvikling av trafikksystem i Trondheim øst, men aktørenes innspill gjenspeiler gjerne deres personlige interesser og er derfor normative. Medieartiklene på sin side består av kun rent deskriptivt journalistisk materiale og ingen debattinnlegg, kronikker eller lignende. Disse kildene er derfor å anse som deskriptive.

KAPITTEL 3: TRONDHEIM KOMMUNES PLANLEGGINGSVERKTØY:

Vi skal nå se på hvordan Trondheim kommune planlegger for god bokkvalitet når et nytt område skal bygges ut. Min linse (eller case) for å studere dette er Overvik, i utgangspunktet et landbruksområde syv kilometer nordøst for Trondheim. Å sette i gang en planprosess der diverse undersøkelser, reguleringer, høringer og så videre må inngå for at et landbruksområde skal kunne utvikles eller transformeres til et boligområde der det skal være godt for folk å bo, er en omfattende prosess. Vi kan si at det handler om å utvikle et skript for god bokkvalitet. Planprosessen blir dermed en slags «planleggingsteknologi», og som vi så i forrige kapittel må både prosessen og målet skriptes. Mitt anliggende blir dermed: Hvordan skriptet Trondheim kommune prosessen med henhold til case Overvik? Ved å se på planprosessen som en planleggingsteknologi med et skript vil jeg analysere de ulike verktøyene i planprosessen med å utvikle en områdeplan, og forsøke å finne ut hva disse verktøyene skulle gjøre for å sikre god bokkvalitet, fornøye beboere og fornøye naboer.

I neste kapittel skal vi se på hvordan de relevante sosiale gruppene i nettverket rundt denne planleggingsprosessen stilte seg til denne skriptingen. Hva var de fornøye med, og hva de var misfornøye med? Og hvordan forsøkte de gjennom høringsinnspillene å forhandle om hva «god bokkvalitet» består i eller innebærer og hvordan planprosessen fungerte? Forsøkte de å endre både planprosessen og kommunens skript for god bokkvalitet? På denne måten vil jeg altså analysere både planprosessen og bokkvalitetsfenomenet som «tekster» som ikke er ferdig skrevet, det vil si som skript som foreløpig ikke er blitt stabilisert.

TRONDHEIM KOMMUNES FORARBEID:

I forkant av at Bygningsrådet i Trondheim kommune la den nye områdeplanen for Overvik ut til offentlig ettersyn ble det gjennomført en rekke ulike workshops og analyser. Dette ble trolig gjort for å lage et best mulig grunnlag for å kunne utvikle en god områdeplan for Overvik. Foruten en idédugnad og storverksted ble det blant annet gjort en mulighetsstudie, vedtatt en detaljregulering og gjennomført en omfattende trafikkanalyse av hele Trondheim øst. Kommunens skripting av planprosessen for å regulere Overvik startet altså med dette forarbeidet, og jeg vil nå analysere de ulike verktøyene («planleggingsteknologiene») i planprosessen.

MULIGHETSSTUDIEN:

Mulighetsstudien gjennomført av kommunen skisserte først og fremst de ulike alternative skolelokaliseringene og plassering av idrettsanlegg på Overvik. Studien tok for seg *egnetheten* av ulike tomter, og både tomte- og byggekostnader ble kartlagt. Kommunen anså altså skole og idrett, det vil si barns behov, som viktig i utvikling av god bokkvalitet. Valget av tomt ble sett i sammenheng med både nye og eksisterende skolekretser i både kortsiktig og langsiktig perspektiv. Til tross for at mulighetsstudien ble avsluttet i september 2015 er den ikke lenger offentlig tilgjengelig via kommunens nettside, ei heller via Selberg Arkitekters nettside, som gjennomførte studien på oppdrag for kommunen (Trondheim Kommune, 2018a og Selberg Arkitekter, 2014). Gjentatte forsøk med å få kontakt med de ansvarlige saksbehandlerne i kommunen og Selberg Arkitekter har heller ikke gitt meg tilgang til mulighetsstudien for en nærmere evaluering av den. At det ble gjennomført en mulighetsstudie for plassering av skole viser imidlertid at det finnes flere ulike tolkninger av hva som er den beste plasseringen av en framtidig skole. Mulighetsstudien var altså et verktøy som var en del av planprosessen, slik kommunen skriptet denne, og usikkerheten rundt hva som var den beste plasseringen av skolen viste

tydelig at dette var fortolkningsmessig fleksibelt. Utbyggerne ønsket å plassere skolen på *utsiden* av det allerede avsatte arealet for bruk til boligbygging for å få bygget flest mulig boenheter og sikret økonomisk optimalisering, mens andre aktører ønsker å plassere skolen *innenfor* det arealet som allerede er avsatt til boformål for å skåne nærliggende landbruk-, natur- og friluftsområder. Hvilken plassering som egnet seg best avhang med andre ord av hvem du spør, og de ulike relevante sosiale gruppene jobbet iherdig med å forhandle om å få skrive sitt synspunkt inn i skriptet. Mulighetsstudien var altså et verktøy kommunen benyttet for å få utredet plasseringen av skole og idrettsanlegg, og er et eksempel på et planleggingsverktøy som ble brukt i en tidlig fase av planprosessen.

DETALJREGULERINGEN:

Detaljreguleringen av første del av Overvik-området ble vedtatt i Bystyret den 18. juni 2015. Reguleringen gjaldt for Charlottenlund gravplass. Foruten den nye gravplassen ble det planlagt tilgrensende turdrag i området. Arealet satt av til gravplass skulle imidlertid bli brukt til kiste- og urnegraver, nytt seremonibygget og nødvendige arealer til drift og parkering. Reguleringsplanen ble utarbeidet på grunnlag av vinnerprosjektet av plan- og designkonkurransen som ble gjennomført av Kirkelig fellesråd i Trondheim allerede høsten 2012 (Trondheim Kommune, 2019a). Det var Kirkelig fellesråd i Trondheim som var ansvarlig for utbyggingen av Charlottenlund gravlund, og anleggets første byggetrinn med 5459 gravplasser av ulike typer, ble prosjektert til å være ferdig og klart til bruk høsten 2019. Gravlunden er på hele 90 mål og skal ved ferdigstillelse ha 7488 gravplasser (Den Norske Kirke, 2020a). Gravplassene er imidlertid ikke bare et av mange «*viktige symboler og landemerker i lokalmiljøet*», de har også en stor betydning i bybildet som «*deler av byens grønne lunger hvor befolkningen kan søke ro og ettertanke*». Ifølge Den Norske Kirkes nettsider opparbeides dessuten alle gravplasser med «*parkmessig standard*» og de skal være «*universelt utformet*». Alle nye gravplasser skal også være tilrettelagt for ulike trosretninger og livssyn (Den Norske Kirke, 2020b). Planleggingen av Charlottenlund gravplass var en prosess som startet tre år før høringsrunden for områdereguleringen av Overvik. Vedtaket fra Bystyret om plasseringen av kirkegården kom imidlertid midt i høringsrunden for områdereguleringen av Overvik, og det er usikkert om aktørene var klar over at dette vedtaket hadde kommet da de sendte inn sine høringsinnspill. Likevel var denne detaljreguleringen en vesentlig del av planprosessen som påvirket utviklingen og bruken av andre tilgrensende områder og inngikk i kommunens forsøk på å gjøre («skripte») Overvik til et «helhetlig» boområde som skulle ivareta beboerne «fra vugge til grav». Plassering av både barneskole, idrettsanlegg og hovedveitrasé gjennom området måtte ta hensyn til at et stort areal i umiddelbar nærhet ble avsatt til dette spesifikke formålet gjennom en detaljregulering. Denne detaljreguleringen som her kan ses på som et av kommunens viktige verktøy som også skriptet den videre prosessen. Vi kan si at planprosessen slik forsøkte gjennom den tidligere nevnte mulighetsstudien å tilrettelegge både for at barn i skolepliktig alder både skulle bo i nærheten av skolen sin og ha tilgang på nærliggende idrettsflater, samtidig som denne detaljreguleringen viste at planprosessen også forsøker å legge til rette for en ny stor gravplass i området. Eksempelet med mulighetsstudien og detaljreguleringen viser at planprosessen altså skriptet ulike brukere og deres behov på den måten at barn og deres behov ble en relevant sosial gruppe i den innledende fasen, men også at kommunens behov for nye gravplasser på byens østside fikk påvirke arealtildelingen. Det viser oss altså at planprosessen inkluderte ulike verktøy og at verktøyene kunne ha forskjellige mål, som igjen fikk betydning for de andre delene av planprosessen. Det er imidlertid viktig å presisere at verktøyenes og planprosessens skript ikke bare er noe som oppstår av seg selv, det er noe som designes eller skrives fram av potensielle interessenter knyttet til dette. Detaljreguleringen var et verktøy kommunen

brukte som fungerer på en litt annen måte enn mulighetsstudien. Mens mulighetsstudien ble gjennomført for å utrede ulike plasseringer for skole og idrettsflater, og i så måte var et verktøy for bruk på et tidlig stadium i prosessen, var detaljreguleringen en fastsettelse av bruksformålet for en del av området regulert av planprosessen, og et verktøy som brukes av kommunen når plasseringen av gravplassen allerede var ferdig utredet.

IDÉDUGNAD OG STORVERKSTED:

Allerede i 2014 startet kommunens arbeid med en idédugnad for å «*samordne areal- og transportløsningene i Trondheim øst*». Den ble avholdt 17. desember 2014, med formål å «*identifisere overordnede prinsipper for transportløsninger*» for på den måten å kunne se de nye utbyggingsområdene i sammenheng med hverandre og ikke minst i sammenheng med eksisterende infrastruktur. Seminaret i regi av kommunen samlet mange ulike aktører, deriblant grunneiere, eiendomsutviklere, rådgivende ingeniører, Statens Vegvesen, Jernbaneverket, Syklistenes Landsforening, AtB og fylkeskommunen. Husbanken var ikke tilstede. Verkstedet startet med foredrag, før de ulike deltakerne ble delt inn i grupper, som så skulle komme med forslag til langsiktige løsninger for vei, kollektiv, sykkel og gange. Det var disse forslagene som dannet grunnlaget for det videre arbeidet med ulike alternativer til transportsystemer i de videre planprosessene (Trondheim Kommune, 2019b). Asplan Viak sammenfattet en rapport for idédugnaden publisert 29. januar 2015. Rapporten oppsummerer avslutningsvis en rekke ulike forslag til mulige grep for trafikksystemet listet opp med illustrasjoner (Asplan Viak, 2015). I etterkant, den 6. februar 2015, ble det også gjennomført et «storverksted» eller oppfølgende møte med mange av de samme deltakerne, hvor den foreløpige rapporten ble publisert, og der var det åpent for innspill til den videre planleggingen (Trondheim Kommune, 2019b). Idédugnaden og storverkstedet er med andre ord to andre planleggingsverktøy kommunen har brukt i denne planprosessen, med formål å kartlegge behovet for lokale transportløsninger i Trondheim øst, inkludert Overvik. Begge verktøy er gode eksempler på planleggingsteknologier der utviklingen ble forsøkt skriptet av og for flere ulike brukergrupper, det vil si at kommunen ønsket å invitere alle interesserte aktører til å komme med innspill. Aktørene kan betraktes som (representanter for) de fremtidige brukerne og de ulike innspillene kan ses på som forsøk på å forhandle om skriptet for god bokvalitet. Idédugnaden og storverkstedet var også verktøy kommunen benyttet seg av *tidlig* i planprosessen, og inkluderingen av ulike aktører gjennom disse verktøyene kunne blant annet avdekke mulige interessekonflikter i samordningen av areal- og transportløsninger på et tidlig tidspunkt. Disse verktøyene var også direkte knyttet til et av kommunens andre verktøy i planprosessen, nemlig trafikkanalysen.

TRAFIKKANALYSEN:

Idédugnaden og storverkstedet var det som dannet grunnlaget for trafikkanalysen for Trondheim Øst. Trafikkanalysen ble utarbeidet av Byplankontoret i Trondheim kommune og ble publisert den 9. mars 2015. I rapporten finnes beregninger for den eventuelle økningen i biltrafikk knyttet til områder avsatt til nye boliger i kommuneplanens arealdel, områder som eksempelvis Overvik. I tillegg til beregningen av endringene i biltrafikkmengden tar rapporten for seg hvilke nye traséer som egner seg best for sykkel, og ikke minst i hvilken grad og på hvilken måte kollektivtilbudet kan betjene områdene som blir bygget ut. Beregningene baserer seg på reisevaneundersøkellesesdata fra området, såkalt RVU (Trondheim Kommune, 2018b). Analysens mål er å utarbeide infrastrukturløsninger som gir «*effektiv areal- og transportbruk i østområdene*» og dermed kunne «*sikre fremtidige veg- og sykkeltraseer tidlig i planarbeidet*» (Byplankontoret,

2015:2). Beregningen rapporten gjør viser blant annet at «nye vestvendte ramper på E6 i Presthuskrysset i hovedsak bidrar til å fjerne større deler av gjennomgangstrafikken på Malvikvegen/Fv950» (Byplankontoret, 2015:95), og at en eventuell stengning for gjennomgangstrafikk av nye og gamle Presthusveg kan bedre forholdene (bokkvaliteten) for eksisterende og nye bosatte langs disse veiene. Avslutningsvis er det vedlagt en liste med avbøtende tiltak og det pekes ut områder hvor det er behov for ytterligere analyser, basert på «tilgjengelig bakgrunnsdata, foreløpige resultater fra verkstedet, og ATP-analysene» (Byplankontoret, 2015:97). Det er denne trafikkanalysen som legger grunnlaget for det videre planarbeidet i Trondheim øst og planprogrammet for Overvik og Øvre Rotvoll.

Trafikkanalysen har mer spesifikt som hensikt å «belyse de samlede trafikale virkningene av utbyggingene på vegnettet i en fremtidig situasjon» (Byplankontoret, 2015:3). Mulige problemområder skal identifiseres og sier noe om behovet for ytterligere nødvendige analyser. Målet med dette var å nå nasjonale mål og ikke minst etterkomme kommunens egne fremtidige nullvekstmål. Dette går ut på at all trafikkvekst skal være innenfor miljøvennlige transportmetoder, slik som kollektivtransport, sykling og gange. For å sette ting i perspektiv er det i hele Trondheim øst planlagt boliger for om lag 36.000 nye bosatte, med et snitt på 1,9 personer per bolig. På Overvik er antallet planlagte nye boliger 2.400, eller cirka 4.560 nye bosatte. Trafikkanalysen tok utgangspunkt i dagens bilbruk, og med en antakelse om at nye bosatte vil få samme reisevaner som dagens bosatte. Tilrettelegging for gående, syklende og kollektivtrafikk kan imidlertid potensielt og forhåpentligvis gjøre at andelen reiser som blir gjennomført med bil blir redusert, noe som er helt nødvendig for å nå kommunens mål (Byplankontoret, 2015:11).

Trafikkanalysen var altså også et verktøy i planprosessen som Trondheim kommune brukte for å planlegge nye infrastrukturløsninger i Trondheim øst, det området Overvik befinner seg i. Ved å analysere denne planleggingsteknologien ble det altså mulig for meg å få innsikt i planlagt bokvalitet ved å se hvilke relevante sosiale gruppers transportbehov det ble tatt hensyn til og hvordan. Byplankontoret skrev selv at trafikkanalysen ble gjennomført for å «sikre fremtidige veg- og sykkeltraseer tidlig i planarbeidet» (Byplankontoret, 2015:2), og vi så at nullvekstmålet i biltrafikk ble skriptet som et viktig premiss, men hvordan gjøres dette i praksis?

ATP-MODELLEN:

Kommunen valgte å gjennomføre en analyse etter den såkalte ATP-modellen (Areal- og TransportPlanleggings-modellen). Modellen kan ses på både som en metode og et hjelpeverktøy som kan brukes til å samordne arealbruk, og til transportplanlegging. ATP-modellen gjør det mulig å analysere sammenhengen mellom «arealbruksmønster og transportbehov, transporttilbud og trafikk». Resultatene ATP-modellen gir egner seg altså godt til planlegging av områder, trafikkvurderinger, veiplanlegging og planlegging av kollektivtilbud. Et forbehold med ATP-modellen er imidlertid at den gjøres på et «kapasitetsuavhengig nett», noe som betyr at reisene i modellen planlegges ut ifra korteste reisevei eller reisetid uten hensyn til den faktiske kapasiteten i kryss og veilenker (Byplankontoret, 2015:47). ATP-modellen er et underordnet verktøy tilknyttet trafikkanalysen som ikke skal gjøre forskjell på de relevante sosiale gruppene, men hvordan kan vi vite at den ikke gjør det? Modellen er altså del av en planleggingsteknologi, men med et allerede fastsatt skript som hverken kommunen eller relevante sosiale grupper kan forhandle med/endre på. Kommunen påpeker også at en av svakhetene i ATP-modellens skript er at den ikke tar hensyn til reell kapasitet i veinettet.

SYKKELTRASÉNETTET:

Trafikkanalysen bruker likevel ATP-modellen blant annet til å planlegge det nye sykkeltrasénett i området. Dette er særlig nyttig når man skal planlegge nye strekninger for syklende, for det vil gjøre det mulig å finne ut om disse vil «bidra til å koble planområdene mer sammen» og «bidra til å redusere reisetiden på sykkel internt i Trondheim øst og på turer til Midtbyen». Her er det interessant å merke seg at analysen også vil se på reiser med sykkel til og fra Midtbyen, en type reise med sykkel som forutsetter et mye større og omfattende sammenhengende sykkeltrasénett. Beregningene utført i ATP-modellen baserte seg på data om sykkelnettet fra 2012, kombinert med de nye «veilenker for gående og syklende» som ulike aktører foreslo på verkstedet kommunen gjennomførte i desember 2014, og presentert i verkstedrapporten fra januar 2015. Sykkeltrafikken er i utgangspunktet ikke like avhengig av kapasiteten på veinettet som det biltrafikken er (Byplankontoret, 2015:47-48). Trafikkanalysen sier ingenting om hvorfor sykkeltrafikken ikke er like avhengig av kapasiteten på veinettet som det biltrafikken er, og hvordan ATP-modellen beregner dette kan være utfordrende å lese ut utelukkende ut ifra trafikkanalysen. Det som imidlertid er åpenbart er at ATP-modellen er skriptet på en viss måte, og at det er usikkert om ATP-modellen prioriterer eller favoriserer en eller flere relevante sosiale grupper gjennom sitt skript.

GANG- OG SKOLEVEIER:

ATP-modellen brukes også for å kunne planlegge tilbudet til gående, i den forstand at det ifølge rapporten «i stor grad vil sammenfalle med tilbudet for de syklende» (Byplankontoret, 2015:50). Traséene for sykkel er med andre ord planlagt å legges sammen med gangveier. Skoleveier er et stort fokusområde i denne rapporten, og elevenes ferdsel til og fra skolen ble utredet for alle skolene i nærområdet. Gang- og sykkelveinettet skulle planlegges med det i bakhodet at de skal kunne brukes som skoleveier også. Av den grunn ble det også satt høyere krav til sikkerhet, og derfor trengte man en vurdering knyttet til «behov for avbøtende tiltak i forbindelse med trafikkøkning på veier som følge av utbyggingen av boligområdene» (Byplankontoret, 2015:50). Rapporten legger også opp til at ytterligere mer detaljerte analyser av gang- og sykkelveinettet bør gjennomføres nærmere ved utbygging av hvert utbyggingsområde.

KOLLEKTIVTRANSPORT:

Områdets framtidige kollektivtransporttilbud utredes også ved hjelp av ATP-modellen. Kollektivtransporttilbudets kvalitet måles her ved å sette tidsbruken på reiser mellom aktuelle målepunkter med buss opp mot bil. Kommuneplanens arealdel for 2012-2024 forutsetter at dette forholdet skal være under 2 for at det skal kunne anses som et godt kollektivtilbud som altså er nødvendig for å sikre god bokvalitet. Det skal altså ikke ta mer enn dobbelt så lang tid å reise kollektivt sammenlignet med å forflytte seg med bil på den samme strekningen, fra Trondheim øst til Torget i Midtbyen. Årsaken til at forholdet kan bli over 2 for områdene Overvik og de sydlige delene av Dragvoll er at de ligger langt unna bussholdeplasser, og at veiene har «lav bussfrekvens eller manglende busstilbud» (Byplankontoret, 2015:50). Modellen ser på antall bosatte innenfor 300 meter avstand til eksisterende bussholdeplasser, og 600 meter avstand til eksisterende jernbanestasjoner, både i dagens situasjon og fremtidig situasjon, beregnet ut ifra de ulike alternativene. På denne måten er det mulig å «avdekke fremtidig behov for nye bussholdeplasser/jernbanestasjoner» eller «relokalisering av eksisterende bussholdeplasser/jernbanestasjoner» (Byplankontoret, 2015:50).

BIL:

Forarbeidet gjennomført av Trondheim kommune har i stor grad dreid seg om planleggingen av den nye infrastrukturen i området, særlig med tanke på trafikk og ulike former for transport. Det er imidlertid ikke uten grunn at fokuset på transport er så stort. Ved en full utbygging av Overvik med 6 boliger per dekar er det forventet «4600 nyskapt envegsbilturer per døgn» (Byplankontoret, 2015:54). Disse turene kommer i tillegg til de allerede nesten 19.000 daglige bilturene en full utbygging av området NTNU Dragvoll vil stå for. Med ytterligere utbygging i Trondheim øst i områdene Leangen Travbane og Øvre Rotvoll er det beregnet at det blir nesten 5000 daglige turer til. Totalt vil med andre ord en full utbygging av 13.417 boliger bosette 25.144 personer, og om trenden for dagens reisevaner for bosatte i området fortsetter vil dette gi 28.613 nye enveisbilturer, daglig.

TRAFIKKANALYSENS ANBEFALINGER:

Innledningsvis anbefalte denne analysen en liste med avbøtende tiltak og temaer som bør utredes nærmere. Listen tar for seg ulike mulige gjennomførbare tiltak, viste til behov for flere analyser og hva slags analyser det er snakk om. Generelt om trafikkanalysen skrives det at utgangspunktet for den er dagens bilbruk, samt en antakelse om at «*de framtidige bosatte vil få de samme reisevanene som dagens bosatte*» (Byplankontoret, 2015:97). Med fokus på alternative transportformer vil det imidlertid være en mulighet for at disse kan bidra til redusert bilandel, «*som følge av at områdene bygges ut med høyere tetthet*» sammenlignet med områdene som ligger rundt (Byplankontoret, 2015:97). De alternative transportformene som det siktes til er gange, sykling og kollektivtransport, og alle disse blir utredet i trafikkanalysen.

For sykkel listes det opp seks punkter som her vil bli sammenfattet og presentert kort. I forbindelse med utredningen av sentrumsrettet sykling avdekket analysen et vannskille for to ulike traséer som går på høyde med Overvik gård. Om den foreslått fremtidige sykkelveien legges langs Brundalsforbindelsen parsell 1 og gjennom Leangen Travbane «*endres vannskillet og reisetiden reduseres med ca. et minutt*» (Byplankontoret, 2015:97). Dette vil også gi raskere sykkelrute til sentrum for ca. en fjerdedel av beregnet fremtidig befolkning på Øvre Rotvoll. Tre ulike «*tversgående koblinger mellom Overvik og Charlottenlund*» (Byplankontoret, 2015:97) har blitt undersøkt, men en ytterligere trasé langs den planlagte kirkegården bør også utredes. Mellom Presthus Gård og Granvegen er det topografiske forhold som gjør at linjeføringen for gang- og sykkelvei bør utredes nærmere. En planløs tilkobling «*på nordsiden av Malvikvegen/Fv950*» (Byplankontoret, 2015:97) bør også utredes. Avslutningsvis blir en ny kryssing av E6 i form av bro eller lignende som «*forbinder Rotvoll-trekanten med Charlottenlund*» (Byplankontoret, 2015:97) trukket fram, som sentralt for Rotvoll-trekantens skolevei til Charlottenlund skole.

Anbefalingene for bil og kollektivtransport består av ni ulike punkter og omfatter betydelig større mengder informasjon enn punktene for sykkel, men vil også bli sammenfattet og presentert kort. Beregninger gjort med ATP-modellen viser en rekke interessante potensielle konsekvenser. Trafikkbelastningen på Jonsvannsveien vil ifølge beregningene øke så mye at det anbefales «*detaljerte analyser for å sikre fremkommeligheten for bussen på denne vegen*» (Byplankontoret, 2015:97). På Malvikvegen (fylkesvei 950) vil det også bli en økt trafikkbelastning, men «*vestvendte ramper i Presthuskrysset kan avlaste*» denne veien. Her vil det også være nødvendig å sikre fremkommelighet for buss, enten med kollektivprioritering i kryss eller eget kollektivfelt. Om det blir etablert ramper til E6 ved Presthuskrysset vil dette gjøre at en ny gang- og sykkelvei over E6 må utredes. ATP-beregningene viser også at «*mye av trafikken*

som går på nye og gamle Presthusvegen i fremtidig situasjon skyldes gjennomgangstrafikk» (Byplankontoret, 2015:98), og at en stenging av nevnte veier vil gi bedre trafikkforhold gjennom Overvik. Stengingen bør iverksettes allerede fra første dag med utbygging på Overvik «for å unngå at det dannes uheldige reisevaner» (Byplankontoret, 2015:98). Veien blir foreslått regulert til gang- og sykkelvei, eventuelt også åpen for rutebuss.

Utover beregningene gjort med ATP-modellen anbefales en rekke tiltak. Blant annet trekkes det fram at det kan være aktuelt med en «gjennomgang av holdeplasslokaliseringene» for buss (Byplankontoret, 2015:98), for å finne ut om det er noen av disse som må flyttes i forbindelse med nye utbygginger og endret bosettingsmønster. En nærmere analyse av kollektivtransportløsninger anbefales også gjennomført, og «særlig ved utbygging av Overvik og de sydligste delene av planområdet til KDP Dragvoll» (Byplankontoret, 2015:98). Fordi det allerede er mange bosatte i disse områdene «som er bosatt i lang avstand fra kollektivlinjer og holdeplasser», trekkes det fram at det må vurderes om «man bør legge nye ruter innom» eller om «man bør legge om eksisterende ruter slik at de dekker områder hvor befolkningstettheten er høyest i fremtiden» (Byplankontoret, 2015:98). Avslutningsvis trekkes begrensningene med beregninger gjort i ATP-modellen fram, og at analysene er gjort «på et kapasitetsuavhengig vegnett» og «kun med trafikk fra fremtidig boligutbygging» (Byplankontoret, 2015:98). Derfor anbefales en analyse i AIMSUN – et simulasjonsbasert trafikkprognoseverktøy (AIMSUN, 2020) – der «man ser på kapasiteten på vegnettet som følge av både eksisterende og nyskapt trafikk» (Byplankontoret, 2015:98), slik at man kan sikre fremkommeligheten for buss. Beregninger i AIMSUN vil kunne «avdekke om det vil være behov for prioriteringstiltak i kryss, samt kollektivfelt» (Byplankontoret, 2015:99).

Trafikkanalysen er Trondheim kommunes viktigste verktøy i planprosessen for planleggingen av Overvik. Her utredes en rekke forhold tilknyttet arealbruk og transportbehov, ved hjelp av blant annet reisevaneundersøkelser og ATP-modellen, og skriptet for gode transportløsninger. Dette verktøyet påvirker indirekte plasseringen av både skole og idrettsflater, og foreslår ulike alternativer til hovedveitrasé, samtidig som det må forholde seg til detaljreguleringen av Charlottenlund gravplass og allerede eksisterende infrastruktur i området. Behovet trafikkanalysen reiser for ytterligere utredninger er imidlertid aspektet som er mest interessant å ta tak i her. Trafikkanalysen understreker at de foreløpige beregningene ikke er tilstrekkelige for planleggingen av infrastrukturtiløsningene i Trondheim øst. Kommunens viktigste verktøy sier oss med andre ord at verktøyene planprosessen allerede består av ikke er nok for å skrive et godt skript, men at det er behov for bruk av andre verktøy i form av flere analyser.

OPPSUMMERING:

Planprosessen skriptes med følgende verktøy: mulighetsstudie, detaljregulering, idédugnad, storverksted og trafikkanalyse. Disse verktøyene foreskriver en ryddig og omfattende prosess som skal sikre god bokvalitet for nye beboere i Trondheim øst generelt, og på Overvik spesielt. God bokvalitet skriptes som skole, idrett og gravlegging, «fra vugge til grav». De voksne imellom skal transporteres til sine jobber, inn og ut av området, og nullvekstmålet er et premiss som skal sikre god bokvalitet og godt bomiljø på kort sikt, en bærekraftig by eller nasjon på lengre sikt og en levelig planet på lang sikt.

I dette kapittelet har vi sett at skriptet kan leses ulikt, hvordan blir dette mottatt av aktører som etter planlovgivningen har høringsrettigheter? Hvem melder seg på for å uttale seg om eller forhandle med de utviklede skriptene for god bokvalitet? Planprosessen

har konstruert barnefamilier som den viktigste sosiale gruppa, der skolegang, idrett og foreldres transportbehov til og fra jobb konstrueres som de viktigste brukergruppene. Sårbare grupper er ikke eksplisitt tematisert og sosial miks er ikke fremtredende overhodet, hverken i skriptingen av planprosessen eller av hva god bokvalitet består av. Hvordan arter dette seg så i høringsprosessen? Dette skal vi se nærmere på i neste kapittel.

KAPITTEL 4: HØRINGSRUNDEN FOR OMRÅDEREGULERINGEN AV OVERVIK:

I forrige kapittel så vi hvordan Trondheim kommune benytter seg av ulike planleggingsverktøy i planleggingen av god bokvalitet når et nytt område skal bygges ut. I dette kapitlet skal jeg se nærmere på den offentlige høringsrunden gjennomført av kommunen, hvor ulike grupper berørt av eller interessert i planleggingsprosessen kunne uttale seg. Planprogrammet for Overvik ble vedtatt i Bygningsrådet i Trondheim kommune 1. september 2015, og var det som dannet grunnlaget for vedtaket og saksfremlegget som ble sendt til offentlig ettersyn og på høring den 3. mai 2016. Reguleringsplanforslaget var utarbeidet av Asplan Viak på oppdrag for Overvik utvikling AS. Det var Overvik utvikling AS som hadde ansvar for «samråd og medvirkning med både berørte naboer og offentlige instanser», og fikk gjennom bygningsrådets vedtak hatt mandat til å «utarbeide et komplett planmateriale i tråd med kommunens anvisninger» (Bygningsrådet, 2015). Blant flere elementer som det ifølge planprogrammet for Overvik ble lagt vekt på for å sikre «et område med god bokvalitet» var:

- Hovedvei definert som miljøgate og en ryggrad i området. Miljøgate defineres her som en gate som egner seg for både kollektivtrafikk, gående og syklende trafikanter.
- Mulighet for bussforbindelser gjennom området for å sikre bærekraftig transport. Gode bussforbindelser er en forutsetning for å ivareta forpliktelsen i bymiljøavtalen om «nullvekstmålet» (i biltrafikk).
- Grøntstruktur og rekreasjonsområder til glede for innbyggere og besøkende fra hele Trondheim øst.
- Tilrettelegging for barnehager.
- Nærhet til den planlagte nye barneskolen sør i planområdet.

Vi vet fra tidligere forskning (jamfør Brattbakk og Andersen, 2017) at en variert beboerstruktur er viktig for å gi god bokvalitet, og kommunen etterstreber da også å oppnå sosial miks gjennom den boligpolitiske planen sin. Graden av fokus på en variert beboerstruktur kan leses ut av planprogrammets skript ved å se på hvilke bestemmelser og hvilken tilrettelegging som gjøres, for på den måten å finne ut hvem skriptet inkluderer og ekskluderer. Eksempelvis kan mangelen på universelt utformede veier gjøre at noen sosialt vanskeligstilte grupper ikke kan bosette seg i området. Om et godt kollektivtransporttilbud ikke kommer på plass kan dette gjøre at det eksempelvis blir vanskeligere for lavinntektbarnefamilier å bosette seg på Overvik. Men Berger og Luckmann (2009) kan vi si at planprogrammet er en *sosial konstruksjon*. Det er de sosiale faktorene og de ulike gruppene interessert i, og berørt av, utviklingen av Overvik som påvirker utviklingen og former planen/teknologien, og derfor er det interessant å analysere planprosessens høringsrunde ved hjelp av et SCOT-perspektiv. SCOT-perspektivet kan hjelpe oss med å identifisere ulike relevante sosiale grupper i nettverket rundt planleggingsprosessen og avdekke hvordan gruppene stiller seg til planprosessens og områdeplanens skript: Hvordan «leser» de gruppene områdeplanens skript?

Gjennom planprogrammet vet vi altså hva kommunen indirekte mener det bør legges vekt på for å sikre god bokvalitet, men hvilke elementer vektlegger de relevante sosiale gruppene i høringsinnspillene sine, og hva innebærer god bokvalitet for dem? Og hvem er talspersoner for- eller ivaretar de sosialt vanskeligstilte gruppenes interesser i høringsinnspillene?

HØRINGSINNSPILLENE:

Tomas Skjølsvold (2015) påpeker at det er særlig i forbindelse med utbredelsen av nye teknologier, i dette tilfellet områdeplanen for Overvik, at den fortolkningsmessige fleksibiliteten blir synlig. Dette fordi så lenge planen ikke er stabilisert og lukket kan det oppstå kontrovers mellom de ulike relevante sosiale gruppernes fortolkning av områdeplanen, og derfor gi den ulik betydning, og de relevante sosiale gruppene forhold kan påvirke utviklingsprosessen (Klein & Kleinman, 2002). Hva er så de ulike relevante sosiale gruppene opptatt av i sine høringsinnspill om Overvik? Hvem er det som snakker om god bokkvalitet i denne prosessen, det vil si melder seg inn i kampen om hva god bokkvalitet skal handle om? Hvem forsøker dermed å påvirke utformingen av dette nye bomiljøet? Og ikke minst: Hvem er det som taler de sosialt marginaliserte og vanskeligstilte gruppernes sak? SCOT-analysens første steg innebærer ifølge Skjølsvold og Ryghaug (2015) å identifisere de ulike relevante gruppene, og dermed belyse deres ulike fortolkninger. SCOT som analyseverktøy bidrar altså til å løfte frem det fleksible både i hva god bokkvalitet skal være og hvordan planen forstås. I tillegg til SCOT bruker jeg også skript for å lese fortolkningen av god bokkvalitet og områdeplanen ut fra høringsinnspillene.

Områdeplanen for områdereguleringen av Overvik ble lagt ut til offentlig ettersyn samtidig som det ble sendt ut på høring. I forbindelse med områdereguleringen var det mulig for alle som ville å komme med innspill, og både naboer, interesseorganisasjoner, infrastrukturbyggere, idrettslag, statlige styresmakter og andre aktører benyttet seg av muligheten til å bli hørt. Totalt kom det inn 37 høringsinnspill i høringsrunden som ble avsluttet 4. juli 2016. Høringsinnspillene varierte i lengde og innhold. Mens enkelte av innspillene var på kun et par linjer, var det andre som strakk seg over flerfoldige sider med opptil flere vedlegg til selve høringsinnspillet. Følgelig var det også mange ulike fokusområder og aspekter som ble trukket fram, sagt på en annen måte rammet de ulike aktørene inn forskjellige ting som vesentlig når et slikt område skulle bygges ut, noe som antyder at det kan dreie seg om ulike relevante sosiale grupper som det er interessant å se nærmere på. Denne bredden er trolig vanlig å finne i offentlige høringsinnspill, og utfordringene knyttet til aktørenes ulike kompetanseområder og framstillingsevner kan gjøre analysearbeidet utfordrende. God bokkvalitet er linsen jeg bruker som utgangspunkt for å lete etter de relevante sosiale gruppene, i dette tilfellet på Overvik. Jeg vil deretter se på hvordan aktørene framskrev og fortolket god bokkvalitet i høringsinnspillene sine. Jeg skal også se på i hvilken grad aktørene i de ulike relevante sosiale gruppene fokuserte på god bokkvalitet i form av sosial miks gjennom tilrettelegging for bosetting av sosialt marginaliserte og vanskeligstilte grupper på boligmarkedet. Min analyse av god bokkvalitet viser at det i hovedtrekk ble fokusert på tre ulike områder i innspillene, og at det var tre ulike relevante sosiale grupper som uttalte seg med utgangspunkt i deres ulike tolkninger av hva god bokkvalitet er. Som vi har sett påpeker forskningen at en variert beboerstruktur eller sosial miks er en forutsetning for god bokkvalitet, og jeg vil derfor vektlegge aktørenes direkte eller indirekte omtale av særlig sosialt marginaliserte og vanskeligstilte grupper i analysen. La oss først se på fortolkningene til den første av de tre relevante sosiale gruppene.

«NOT IN MY BACK YARD»:

Aktørene plassert i denne gruppen er naboer både i form av enkeltpersoner og sameier, eiendomsforvaltere, kommunen, kulturminnemyndigheter, infrastrukturbyggere, boligbyggelag og interesseorganisasjoner. Hva er det aktørene i denne første aktørgruppen ser på som god bokkvalitet? Og hvordan ivaretas de sosialt vanskeligstilte gruppernes interesser gjennom deres høringsinnspill?

En av de største utfordringene for Overvik Utvikling knyttet til utbyggingen er håndtering av ulike hensyn til naboene, som finnes på alle kanter av planområdet, og disse har mye de skulle ha sagt i denne høringsrunden. Blant annet problematiserte Sameiet Prestmovegen som ligger rett ved siden av det planlagte utbyggingsområdet at «*Sameiet 1 Prestmovegen får mye mer trafikk i umiddelbar nærhet da sameiet ligger Presthuskrysset*», og stilte følgende krav: «*Derfor må vi kunne forvente støydempingstiltak (finnes ikke i dag) og vi ønsker informasjon om når vi kan forvente dette bygget*». Ingrid Langø er en nabo beboende i Olderdalen som var kritisk til at trasévalg øst som alternativ for hovedvei vil legges langs allerede eksisterende bebyggelse. Om denne traséen skulle bli valgt ville det nemlig medføre «*betydelige støy- og støvutfordringer for nærmeste bebyggelse*» i deler av Olderdalen, deriblant for henne, som ville få en stor sving rett utenfor sin egen bolig. Planlagt byggehøyde for nye boliger ble også trukket fram som problematisk, da disse ville «*svekke solforholdene (ettermiddagssola) vesentlig for eksisterende bebyggelse*». Dette er bekymringene til noen av aktørene i denne relevante sosiale gruppen, og vi ser at det var flere av de som bodde i umiddelbar nærhet som først og fremst var opptatt av konsekvenser som påvirker egen komfort. Områdeplanen kan imidlertid tolkes på mange måter (fortolkningsmessig fleksibilitet), og disse beboerne er altså primært opptatt av at akkurat deres bekymringer må inkluderes i områdeplanens skript. Støydempingstiltak og solforhold viser videre hva deler av denne aktørgruppen ser på som viktig for å opprettholde god bokvalitet.

Andre naboer rammet inn utfordringer knyttet til transportbehovet som ville øke kraftig i kjølvannet av utviklingen av området. Beboere i Presthusvegen 60, Eva Auran og Norvald Berre, var blant annet redd for at det skal oppstå ulykker særlig i innkjøringen til Øvre Tesli gård og mener «*det er helt avgjørende at det gjøres grep i forhold til dette nå, inntil ny Overvikforbindelse er etablert*». Liv og Jon Forbord i Presthusvegen 56 støttet dette utsagnet, og ville samtidig at veien skal være «*stengt for gjennomkjøring med bom, slik at all trafikk går via Overvikforbindelsen*». Per Terje Osmundsen er også nabo til området, men trakk kun fram biologisk mangfold i sitt høringsinnspill, da han var redd for nedbyggingen av furuhaugene på Overvik, som er «*noen av de siste tilfluktsområdene til de rødlistede kornkråkene*». Disse aktørene hadde et litt annet fokus, noe som altså viser fortolkningsmessig fleksibilitet i form av uenighet også innenfor de ulike relevante sosiale gruppene, ikke bare gruppene imellom. God bokvalitet ses her på som infrastruktur i form av etablert veinett med tilstrekkelig kapasitet, og bevaring av biologisk mangfold.

Denne aktørgruppen består imidlertid ikke kun av naboer, men som tidligere nevnt av flere ulike typer aktører. NTNU Eiendomsforvaltning er en av disse, og uttalte seg i sitt høringsinnspill på vegne av staten, som eier flere eiendommer i området som vil bli berørt av utbyggingen. Opprinnelig skulle Overvik-området benyttes til utbyggingen av boligtilbud til både studenter og ansatte i tilknytning til NTNU campus Dragvoll, og ble bare midlertidig leid ut til landbruksformål. I forbindelse med at regjeringen Solberg i 2015 vedtok flytting av virksomheten på Dragvoll til en samlokalisert campus bortfalt imidlertid behovet for disse eiendommene. NTNU Eiendomsforvaltning ivaretar imidlertid fortsatt statens interesser, og kom med en anbefaling om valg av veiføring gjennom området, samt at «*alternativene må vurderes i sammenheng med plassering av framtidige skole*». NTNU Eiendomsforvaltning kommer her med en anbefaling om rekkefølgebestemmelsene i områdeplanen, og mener det er viktig å se på helheten i utviklingen av området før veiføring og skoletomt velges. Fokuset på sosialt vanskeligstilte grupper er imidlertid fraværende også her, og det sies ingenting om bokvalitet.

Utbyggingsenheten i Trondheim kommune befinner seg også noe overraskende i denne aktørgruppen, og fokuserer heller ikke på sosialt vanskeligstilte grupper i denne sammenheng. Det er kommunen som har ansvar for sosial boligbygging og slik sett ofte søker kontakt med Husbanken. Denne gangen var det imidlertid arkitekt Siv Minna Aastorp som sendte inn et høringsinnspill på Selberg Arkitekters vegne. Blant et av hovedpoengene som ble trukket fram var at det på generelt grunnlag er svært uheldig at utviklingen på Overvik skjer fra to sider, både nord og sør. Aastorp trakk fram at dette vil kunne gi «et usammenhengende område» i lang tid, og at området ikke ville være ferdig utviklet før om 20-30 år. Avslutningsvis trakk Aastorp fram at «riktig utviklingsretning vil sikre tilfredsstillende skoleveg i alle faser». Andre aktører som var opptatt av å bli involvert tidlig og at ting skjer i riktig rekkefølge var TrønderEnergi Nett og Statkraft. TrønderEnergi Nett fattet seg i korthet med høringsinnspillet:

«Det må opparbeides helt ny infrastruktur på strøm for dette området. TrønderEnergi Nett må involveres når detaljplanene for området starter opp».

Statkraft leverte et noe lenger høringsinnspill, men informerte kun om at deres nærmeste forsyningsnett var i Dragvoll-området, og at det allerede var klart til å forsyne Overvik kapasitetsmessig. Fokuset lå derfor på å komme tidlig inn i framdriften og utbyggingsfasene i området, og de ville derfor gjerne «få tilgang til prosjekteringsgruppen slik at felles infrastruktur kan koordineres parallelt med etablering av veinett og lignende».

I Overvik-området har det blitt funnet flere såkalte kokegroper. NTNU Vitenskapsmuseet bemerket i det ene vedlegget til Riksantikvarens høringsinnspill at dette gir informasjon om at området ble anvendt i eldre jernalder. Kokegropene er del av en gammel matlagingsteknikk, men er også automatisk fredete kulturminner. Akkurat disse kokegruppene har imidlertid allerede blitt undersøkt, og det er ikke ventet at ytterligere arkeologiske undersøkelser vil gi ny kunnskap av betydning. Riksantikvaren godkjente at det blir gjort inngrep i kulturminnene, men kun om vilkårene for egengodkjenning etterkommes. Det vil «medføre innsigelse dersom bestemmelsene ikke justeres i henhold til Riksantikvarens krav». NTNU Vitenskapsmuseets høringsinnspill kan ikke sies å fokusere på sosialt vanskeligstilte grupper, og her er heller ingenting som kan knyttes til en subjektiv tolkning av god bokkvalitet.

Den første aktørgruppen jeg fant er altså de som ser på god bokkvalitet som blant annet gode solforhold og skjerming fra støy og støv fra økt trafikk i området, til sjenanse for den eksisterende bebyggelsen. Aktørgruppen tar også opp problemstillinger tilknyttet grunnleggende infrastruktur, men nevner overhodet ikke sosialt vanskeligstilte grupper direkte eller indirekte. Gjennomgangen av høringsinnspillene til aktørene i denne gruppen viser at det er uenighet om hva god bokkvalitet innebærer også innad i gruppen. Felles for alle aktørene i denne relevante sosiale gruppen er imidlertid et fokus mer eller mindre utelukkende på egne interesser tilknyttet den forestående utbyggingen av området på Overvik.

GODT KOLLEKTIVTRANSPORTTILBUD OG TRYGGE SKOLEVEIER:

Den neste relevante sosiale gruppen jeg fant i analysen av høringsinnspillene består av naboer, Foreldrearbeidsutvalg ved skoler, velforeninger, grendelag, fylkeskommunen, kollektivtransportselskapet AtB, landsforeninger, barnehageansatte og statlige fagmyndigheter, samt Transportøkonomisk Institutt. Naboene i den første aktørgruppen virket veldig opptatt av forhold tilknyttet eget hus og hage. Men dette var ikke det eneste naboer var opptatt av, så hva meldte andre naboer om i sine innspill med henhold til å gi

god bokkvalitet? Og hva med statlige fagmyndigheter? Hadde de noen innvendinger til den utarbeidede områdeplanen for Overvik? Skript og SCOT-perspektivet vil anvendes for analysering av høringsinnspillene fra aktørene også i denne gruppen.

I høringsinnspillene til disse aktørene blir særlig fokuset på ulike former for mobilitet trukket fram. Beboer i nærområdet, Tomas Berg, ønsket at det ble anlagt en grønn «gate» fra Ladestien opp til Fortunalia, og mente at den «sikrer at det er mulig å gå, sykle, jogge mv. fra Ladestien og helt opp til Estenstadmarka». Per Kvist Velforening trakk fram det allerede planlagte grøntdraget fra plantegningene, og håpet innstendig at utbyggerne «beholder en sykkel- og gåtrase for skolebarna» og «andre som ønsker å bruke friområdene», men var mest opptatt av at det blir et naturlig bindeledd mellom nedre Charlottenlund/Jakobsli og Estenstadmarka. Den grønne gaten som var planlagt å gå gjennom området er imidlertid ikke den eneste viktige traséen for gående og syklende. Syklistenes Landsforening i Trondheim påpekte nødvendigheten av et bindeledd mellom Overvik og området på den andre siden av E6. Richard Liodden Sanders skrev høringsinnspillet på vegne av foreningen, og omtalte det på denne måten:

*«En ny **gang- og sykkelbro over E6** bør etableres før første brukstillatelse gis, og sikres gjennom rekkefølgekrav».*

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag hadde ansvaret for å hente inn uttalelser fra statlige instanser i denne høringsrunden. Statens Vegvesen stilte krav til at det tas inn en bestemmelse om at «hovedvegen gjennom området og gang- og sykkelveg er ferdig etablert før planområdet tas i bruk». En bestemmelse som også vil gjøre det enklere å bruke området uten tilgang på egen bil eller kollektivtransport. Sør-Trøndelag Fylkeskommune skrev i sitt eget høringsinnspill at de støtter planens løsning for samlebegrep gjennom området «da denne gir best forhold for gang- sykkel og kollektivtrafikk». Første delgruppe av aktørene i den andre relevante sosiale gruppen har et klart fokus på gang- og sykkeltraséer, særlig for skolebarn, og ser på dette som kvaliteter i nærområdet som gir god bokkvalitet. I tillegg til tilrettelegging for gange og sykling trekker en av disse aktørene fram at et naturlig bindeledd mellom friluftsområdene for å sikre god tilgang til disse er viktig for bokkvaliteten. SCOT-perspektivet viser oss her hvordan aktørene har sin tolkning av hvordan områdeplanen bør se ut, og forsøker å skrive planleggingen av elementene som trekkes fram i høringsinnspillene inn i områdeplanens skript. I denne relevante sosiale gruppen ser vi også at innspill fra beboere og velforeninger i området støttes opp av fylkeskommunen og Statens Vegvesens høringsinnspill, og at sistnevnte aktør også stiller krav til at det tas inn en konkret bestemmelse i områdeplanen. Dette er særlig interessant fordi utbyggerne er avhengig av å få områdeplanen godkjent av Statens Vegvesen, og som vi vet er det ifølge Klein og Kleinman (2002) gruppenes sosiale forhold som kan påvirke teknologiens resultat, i dette tilfellet høringsrundens resultat. Statens Vegvesens særstilte posisjon som statlig myndighet og utøver av nasjonal planleggingspolitikk gir dem en unik mulighet til å skrive sine fortolkninger inn i skriptet.

Foruten muligheten til å komme seg rundt ved hjelp av gang- og sykkelveier er kollektivtransporttilbudet sentralt for å sikre mobilitet for alle, og sosialt vanskeligstilte grupper især. Ingvild Hestnes er ruteplanlegger i Sør-Trøndelags kollektivtransportselskap AtB, og sto som avsender i et av høringsinnspillene. I nevnte innspill la AtB fram ønske om en «mest mulig rettlinjert trasé gjennom området, fortrinnsvis med minst mulig stigning». Hestnes spesifiserte ikke hvilket veitrasévalg som var å foretrekke, men det er rimelig å anta at et av alternativene trolig har mindre stigning enn de andre. AtB kom også med innspill til veitrafikknettets og ønsket at «kryss o.l. bør utformes på en måte som legger til

rette for at busstrafikken får god flyt og akseptabel kjøretid gjennom området». Sør-Trøndelag fylkeskommune var interessert i at AtB får det som de vil, og påpekte at et «godt og attraktivt kollektivtilbud er helt avgjørende for at vi skal nå 0-vekstmålet og forpliktelser i bymiljøavtalen». Transportøkonomisk Institutt fikk i oppdrag å kvalitetssikre Asplan Viaks trafikkutredning kombinert med planprogrammet for områdereguleringen av Overvik. Transportøkonomisk Institutts funn knyttet til utredningen og planprogrammet var trolig nedslående lesning for utbyggerne, for de konkluderer med at særlig utredningen er mangelfull på flere områder. Til tross for at planprogrammet forlangte at «det antatt viktige reisetidsforholdet mellom kollektiv og bil» skulle utredes, ble det ikke gjennomført i trafikkutredningen. Hvorfor dette forholdet ikke ble utredet, og hvorvidt dette blir gjort bevisst eller ikke er vanskelig å si, men konklusjonen var i hvert fall at forutsetninger satt i planprogrammet ikke ble etterkommet. Et godt kollektivtransporttilbud og oppnåelse av 0-vekstmålet er det disse aktørene trekker fram som viktigst for å gi god bokvalitet, nok et eksempel på det SCOT kaller fortolkningsmessig fleksibilitet. Asplan Viaks manglende utredning av reisetidsforholdet mellom kollektiv og bil påpekt av Transportøkonomisk Institutt kan dessuten potensielt sette kjepper i hjulene for utbyggingen om den blir tatt til etterretning av Trondheim kommune, eller i hvert fall forsinke planprosessen og utarbeidelsen av områdeplanen. Uavhengig av dette er et godt kollektivtransporttilbud uansett en forutsetning for å sikre transporttilbud også for sosialt vanskeligstilte grupper, og på den måten få til en variert beboerstruktur i området.

Ved siden av å fokusere på mobilitetsspørsmålet er det flere av aktørene i denne gruppen som trekker fram utfordringer knyttet til skole og lekearealer. Noen av aktørene knytter dessuten disse utfordringene opp mot andre deler av planprogrammet. Kort vei til skole og tilgang på gode lekearealer er en annen forutsetning for å sikre sosial miks og god bokvalitet i et område. Fylkesmannen var klar på at «alt areal til nødvendig offentlig og privat tjenesteyting, inkludert skole, må løses innenfor det arealet som er satt av til utbyggingsformål i kommuneplanens arealdel», stikk i strid med Overvik utvikling AS' plan. Dette betød at skolen måtte legges innenfor det samme området som boligene som skulle bygges, og fylkesmannen krevde at dette skulle løses på en god måte, i henhold til den nasjonale jordvernstrategien. Foreldrearbeidsutvalget ved Jakobsli Skole påpekte på sin side hvor stor innflytelse en skoletomt ville ha på «utforming av reguleringsområdet» og siktet da særlig til veier, gangstier, kollektivruter og lignende. Foreldrearbeidsutvalget ved Charlottenlund Skole uttrykte bekymring for utfordringer knyttet til nettopp «planlagte veiløsninger og forslag til skoleveier». De to foreldrearbeidsutvalgene opprettet et samarbeid, og ønsket at det skulle komme på plass en rekkefølgebestemmelse slik at «sikre skoleveier er på plass før skolen starter». Fylkesmannen og foreldrearbeidsutvalgene er klare på hva de legger i god bokvalitet. Nærhet til skole, trygge skoleveier og lekearealer som er tilgjengelige for alle barn i området er nærmiljøgoder som trekkes fram, og fylkesmannen støtter indirekte foreldrearbeidsutvalgene ønske om nærhet til skole, ved å kreve at skolen må legges innenfor arealet som allerede er avsatt til utbyggingsformål. Som vi husker kan det fort oppstå kontrovers når de ulike relevante sosiale gruppene har ulik fortolkning av teknologien/planen, men høringsinnspillet fra Fylkesmannen viser oss også at den fortolkningsmessige fleksibiliteten kan gi grunnlag for kontrovers mellom en relevant sosial gruppe og utbygger. Fylkesmannen og utbygger har ulik mening om plassering av skole, og utbygger forsøker å «skrive inn» en skole utenfor det allerede avsatte arealet inn i skriptet for områdeplanen. Denne kontroversen avdekker imidlertid et annet interessant poeng, nemlig at utbyggerne også kan ses på som en slags relevant sosial gruppe eller aktør, som forsøker å endre skriptet for områdeplanen på sin egen måte.

Even Solbraa er en av en gruppe naboer som var bekymret for antallet barn i barneskolealder i Olderdalen. Ifølge denne gruppen hadde det vært en eksplosjon av barn i området, og de hevdet i sitt høringsinnspill at det bodde cirka 200 barn i området på tidspunktet høringsrunden ble gjennomført. Behovet for det de kalte «*gode lekearealer*» som også kunne benyttes av barn og unge bosatt i Olderdalen var derfor stort. Siri Sæther er en annen beboer i området, og trakk i sitt høringsinnspill fram Chamonix, et friluftsområde mellom Jakobsli og Olderdalen, som et «*viktig rekreasjonsområde både for barn og voksne i området*». Sæther påpekte verdien i naturen og mente at man ikke greier å lage bedre lekeplasser på et område enn «*det naturen selv gjør*». To ansatte i Presthus Gård Barnehage, Kathrine Myran og Renate Kvivesen, presiserte i hvert sitt høringsinnspill også viktigheten av å bevare Chamonix. Ikke bare for friluftsområdets iboende verdi for «*det yrende dyrelivet*», men også for at barna skal kunne «*leke og lære, være motorisk, strekke seg etter andre, falle ned og slå seg og lære av dette*». Deler av utfordringene med lekearealer kunne med andre ord ifølge disse aktørene allerede være løst ved å bevare Chamonix så godt det lar seg gjøre. Nok en gang trakk aktører i denne relevante sosiale gruppen fram gode lekearealer som viktige for å sikre god bokvalitet, men disse aktørene går lenger enn de andre og trekker fram viktigheten av rekreasjonsområder ikke bare for barn, men også voksne. Unikt for disse aktørene er at de ser verdien av den uberørte naturen og er særlig opptatt av bevaring av friluftsområdet Chamonix for å gi god bokvalitet. Sosialt vanskeligstilte grupper og særlig lavinntektsbarnefamilier vil kunne ha glede av å kostnadsfritt kunne benytte seg av store friluftsområder som Chamonix. Chamonix fungerer fra før av som en slags utendørs lekeplass og læringsarena for barnehagebarn i området, og denne bruken ønsker de nevnte aktørene gjerne å kunne fortsette med.

Boligbyggelaget TOBB er involvert i utbyggingen av Overvik, og kom også med et høringsinnspill. I sitt høringsinnspill trakk de fram den senere tidens suksess med å ta «*et større ansvar for boligutviklingen i Trondheimsområdet*» og at de «*har som mål å kunne tilby flere boliger i vår region*». Utover dette støttet TOBB nullvekstmålet og mente at planen gir et godt grunnlag for å kunne løse utfordringene knyttet til transportbehov med bærekraftige transportløsninger, som kollektivtransport og sykkel. Høringsinnspillet ble avsluttet med å støtte arbeidet med midlertidige adkomstløsninger til feltene B1 og B2 i områderegeringsplanen. Årsaken til dette var at de ønsket at boligutbyggingen skulle kunne komme i gang og at ny skolekapasitet skulle kunne utnyttes tidligst mulig. TOBB fokuserte indirekte noe på sosialt vanskeligstilte grupper i sitt høringsinnspill, men kunne muligens hatt større eksplisitt fokus på tilrettelegging for bosettingen av sosialt vanskeligstilte grupper på Overvik, for eksempel gjennom «*leie før eie*»-konseptet til TOBB, som nettopp retter seg mot ungdom og andre grupper uten stor egenkapital (TOBB, 2020).

Felles for denne ellers heterogene aktørgruppen er at de direkte eller indirekte i noen grad innrammer universell utforming og omsorg for svakerestilte grupper i sine høringsinnspill. Men siden det ikke er noen av aktørene som eksplisitt bruker begrepene god bokvalitet eller sosial miks blir det viktig å se på ulike operasjonaliseringer aktørene gjør eller forutsetninger som må være tilstede for å oppnå dette, og bryte det ned til ulike elementer som aktørene rammer inn. En av de viktigste forutsetningene for å lykkes med å oppnå god bokvalitet gjennom eksempelvis sosial miks og inkludering av sosialt vanskeligstilte grupper er å sikre et bredt mobilitetstilbud. Det kan ikke være utelukkende tilrettelagt for bil, det må også være mulig å ta kollektivtransport, gå eller sykle dit man skal. Sosial miks eller variert beboerstruktur er som vi vet fra den tidligere forskningen

viktig for å gi god bokkvalitet i et område, og graden av fokus på sosial miks kan også si oss noe om hva som gjøres for å hjelpe de sosialt vanskeligstilte gruppene.

Denne andre relevante sosiale gruppen er i likhet med den første sammensatt av aktører med vidt forskjellige syn på hva som er viktig for å gi god bokkvalitet i Overvik-området, nok et eksempel på Skjølsvold og Ryghaug (2015) poeng om at teknologier (her planer) kan oppfattes subjektivt. Ikke overraskende er nesten alle aktørene også i denne gruppen opptatt av å endre områdeplanens skript, og ønsker at en rekke ulike hensyn blir ivarettatt gjennom høringsinnspillene sine. Til forskjell fra den første relevante sosiale gruppen retter imidlertid flere i denne gruppen blikket opp fra eget hus og hage, og er mer opptatt av trygge forhold for myke trafikanter og syklistene, et godt kollektivtransporttilbud, sikre skoleveier, gode lekearealer og bevaring av friluftsområder til bruk og glede for både barn og voksne. Fokuset på akkurat disse nærmiljøgodene gjør at vi kan si at sosialt vanskeligstilte grupper indirekte omtales og tas hensyn til i noen grad av denne relevante sosiale gruppen.

UNIVERSELL UTFORMING:

Den siste gruppen består av naboer i form av næringsaktører, velforeninger, sameier og Idrettsrådet i Trondheim. Nok en gang vil jeg benytte skript og SCOT-perspektivet for å avdekke aktørenes fortolkning av god bokkvalitet, og deres fokus på sosialt vanskeligstilte grupper. Hva er det disse aktørene ser på som god bokkvalitet, hva karakteriserer dem og hva skiller dem fra de andre aktørgruppene?

En annen nabo til Overvik-området er Agri Eiendom AS, og som grunneier på Presthus hadde de interesse av at den nye hovedveien ikke ble lagt på deres eiendom. Alternativ 1 for veitrasé ville skåret tvers gjennom deres områder med dyrka mark, og dele disse i to på en ufordelaktig måte. I høringsinnspillet utarbeidet av WSP på oppdrag for Agri Eiendom AS ble universell utforming trukket fram som et eget punkt. Under dette punktet ble det påpekt at forskjellene på alternativ 1 og 2 for valg av veitrasé var «marginale», og at mangelen på utredning av alternativ 2 gjør at det ikke var mulig å hevde at alternativ 1 er «universelt utformet og egnet for buss- og sykkelveg», mens alternativ 2 var «mulig for buss, ikke universell utformet»¹. I tillegg til at det altså for flesteparten av aktørene i denne gruppen var særs viktig at hovedveien gjennom området ble universelt utformet, ble det fra Idrettsrådet i Trondheim ytret et ønske om at «idrettshallen vurderes spesielt tilrettelagt for å kunne samle flere aktiviteter for personer med funksjonsnedsettelse». Idrettsrådet viste til at det var flere klubber med aktive utøvere innenfor idrettene el-innebandy, rullestolbasket og rullestolrugby. For å kunne tilpasse arenaen også til disse utøverne var det nødvendig med god adkomst med bil og «minimum 10 HC-parkeringsplasser nær hallen», i tillegg til at det måtte være «enkel og godt tilrettelagt inngang på plan med hallflata» og cirka 70 kvadratmeter ekstra lagringskapasitet i hallen for lagring av utstyr til disse idrettene. Disse aktørene ser på god bokkvalitet som en rekke ulike ting, og i et SCOT-perspektiv kan dette forklares med teknologiens fortolkningsmessige fleksibilitet (Skjølsvold, 2015). En av aktørene ser på god bokkvalitet som bevaring av en tursti i deres umiddelbare nærhet som ikke var universelt utformet, og ønsket derfor ikke at fremkommeligheten skulle utbedres ved at den blir utformet universelt. Fokuset på universell utforming er ikke unikt, men ønsket om at noe i området ikke skal utformes universelt skiller seg ut. Særlig eldre, barnefamilier og

---

¹ Alternativ 1 var her trasé som går langs sørenden av planområdet, mens alternativ 2 var en nord-/østgående trasé som ville påvirket driften på Presthus gård i større grad enn sørgående trasé.

personer med utviklingshemming eller funksjonsnedsettelse, men også andre sosialt vanskeligstilte grupper, kan nyte godt av eller være helt avhengige av universelt utformede turstier og gangveier, for å kunne bosette seg i et område. Grunneierne på Presthus og Idrettsrådet i Trondheim ser på god bokvalitet som universell utforming, og forsøker å skrive både ytterligere utredning av veitrasé og planlegging av idrettshall tilrettelagt for personer med funksjonsnedsettelse inn i områdeplanens skript. Presthus Gård ønsker også konkret å skrive den ene veitraséen inn i skriptet, for å unngå at områdene deres med dyrka mark blir oppdelt. God bokvalitet for grunneierne på Presthus er å få lov til å fortsette å drifte gårdsbruket sitt som de allerede gjør, uten at en nybygd veitrasé skal få ødelegge for eller endre på dette.

Jon Magne Nielsen er beboer i Olderdalen og satte krav til blant annet at skoleveien måtte «*etableres med universell utforming for barn som bor i Olderdalen*». Han kom også med sin mening om de ulike typene boliger planlagt i den nye bygningsmassen. Nielsen trodde ikke det var marked for så mange blokker så langt fra sentrum, og mente det bør «*settes av mer areal til eneboliger og rekkehus med hage istedenfor blokker og minimalistiske rekkehus*». Ole Jøran Askim, Sara P. Askim, Stig Aastrøm og Maria Aastrøm sto bak det andre høringsinnspillet som tar for seg bygningsmassens boligtyper. De mente at andelen planlagte rekkehus på 15 prosent av bygningsmassen ikke «*dekker behovet for tilflyttende barnefamilier og bør økes betraktelig*», fordi barnefamilier sjelden er interessert i å bo i leilighet, særlig på Overvik, et område som «*tross alt ikke er sentrumsnært*». Askim m.fl. var også redd for at økt trafikk i nærheten av lekearealer ville gjøre at det ble flere trafikkfarlige situasjoner for barna som bor i området. En endring i bygningsmassen med en økning i antall planlagte rekkehus kunne ifølge disse aktørene gjort at flere velger å flytte til Overvik, særlig om området er trafiksikkert i tillegg. Utdragene fra disse to høringsinnspillene viser at det er flere aktører i denne relevante sosiale gruppen som er opptatt av universelt utformede og trygge gangveier, denne gangen riktignok spesielt for barn i skolepliktig alder. Universelt utformede og trygge skoleveier er med andre ord noe av det disse aktørene ser på som viktige for god bokvalitet, men en bygningsmasse som er orientert mer mot barnefamilier er også sentralt i de nevnte høringsinnspillene. En mer variert bygningsmasse vil kunne gi større variasjon i beboerstrukturen, blant annet ved at det kan gjøre det lettere å bosette seg for flere personer fra sosialt vanskeligstilte grupper med behov for noe større boliger, særlig lavinntektsbarnefamilier. Av den årsaken kan vi også si at avsenderne av disse høringsinnspillene indirekte ser på en variert beboerstruktur som viktig for å gi god bokvalitet.

En gruppe som også var opptatt av universell utforming, men da ikke som et ønske, men noe de påpekte at de ikke var interessert i var Odd Sørli's Veg Velforening. Innenfor deres boligområde lå det sør for bebyggelse i Odd Sørli's veg 5 en «*kupert/ikke universell utformet*» tursti, og de ba om at den allerede gjeldende reguleringsstatusen ble videreført.

Den tredje aktørgruppen består altså av de aktørene som assosierer god bokvalitet med universell utforming og tilgjengelighet til skole, idrettshall og kollektivtransport for alle, og omtaler sosialt vanskeligstilte grupper direkte eller indirekte i stor grad. Aktørene i denne gruppen trakk eksplisitt fram viktigheten av universell utforming, eller kommenterte direkte typen bygningsmasse i sine høringsinnspill. Universell utforming er en forutsetning som er særdeles viktig for å oppnå sosial miks og på den måten god bokvalitet, og gjør det enklere å bosette seg særlig for eldre, personer med utviklingshemming og barnefamilier.

OPPSUMMERING:

Gjennom en SCOT-analyse av de ulike høringsinnspillene har jeg demonstrert planteknologiens fortolkningsmessige fleksibilitet ved å vise de ulike sosiale gruppenes ulike fortolkninger av planen og av hva god bokvalitet kan innebære. Ifølge Pinch og Bijker (2012) starter SCOT-analysens andre steg der den fortolkningsmessige fleksibiliteten slutter. Det andre steget ser nærmere på teknologiens design og utvikling, og hvordan teknologien i seg selv kan bidra til en stabiliseringsprosess, og lukke kontroversen. Høringsrunden som legger til rette for høringsinnspillene er verktøyet som viser oss de ulike relevante sosiale gruppenes fortolkningsmessige fleksibilitet knyttet til områdeplanen, mens høringsrundens etterspill i seg selv er den delen som kan bidra til å stabilisere teknologien/planen noe. Høringsrunden er nemlig en skriptet teknologi i form av et planleggingsverktøy designet nettopp for å kunne avdekke uenighetene rundt teknologien, områdeplanen, og potensielt bidra til å avdekke ulike løsninger for utformingen av områdeplanen.

Hvem utpekte seg som relevante sosiale gruppene her, ledet ut fra oppgavens problemstilling, og hva snakket de hovedsakelig om? Hvem meldte seg ikke på i debatten, det vil si ikke hadde talspersoner? Og ikke minst, hva var god bokvalitet for de ulike aktørene i de relevante sosiale gruppene? Gjennom hele dette kapittelet har jeg presentert aktører jeg har plassert i tre forskjellige relevante sosiale grupper, en inndeling basert på hva de mener gir god bokvalitet, og i hvilken grad de inkluderer sosialt vanskeligstilte grupper i sine høringsinnspill. Det første poenget som er interessant å merke seg er at et overveiende flertall av aktørene på tvers av alle de relevante sosiale gruppene, er «enige» med planprogrammet om hva som bør vektlegges for å sikre et område med god bokvalitet. Den fortolkningsmessige fleksibiliteten går i stor grad ut på selve plasseringen av veitrasé, skole, idrettsflater og andre viktige nøkkelfunksjoner. Aktørene ble som nevnt delt inn i grupper basert på hvordan de definerer god bokvalitet, og graden deres av direkte eller indirekte fokus på sosialt vanskeligstilte grupper i høringsinnspillene. En slik inndeling er hensiktsmessig fordi det i henhold til den tidligere forskningen er viktig med en variert beboerstruktur for å gi god bokvalitet. Inndelingen viser at aktører på tvers av gruppene kunne være helt eller delvis enige om hva som er forutsetningene for å oppnå god bokvalitet, men for ulike sosiale grupper. Noen aktører mente god bokvalitet fordrer nærmiljøgoder som trygge skoleveier og idrettsflater, mens andre aktører løftet frem universelt utformede trygge skoleveier og idrettsflater tilpasset funksjonshemmede som viktig.

Et annet interessant funn er det overveiende fokuset på barn og unges interesser i høringsinnspillene. Trygge skoleveier, store idrettsflater, lekearealer, friluftsområder til rekreasjon, plassering av skole og barnehage er alle sentrale elementer for flere ulike aktører på tvers av alle de relevante sosiale gruppene. Barn og unge er en gruppe som ville hatt utfordringer med å fremme sine ønsker for utviklingen av et nytt boområde selv, men det er mange aktører som taler deres sak. Til en viss grad har barna en offisiell rolle i planprosessen i større grad enn andre grupper som tilsynelatende mangler talspersoner. I henhold til Regjeringens reguleringsplanveileder på nett har de «*lovbaserte regionale og kommunale rådene for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne (...) en deltakerrett for å ivareta sine interesser direkte i alle offentlige beslutningsprosesser, inkludert deltakelser og medvirkning i planleggingen*» (Regjeringen, 2020). Utover dette skal det i henhold til plan- og bygningsloven § 3-3 «*sørges for en ordning som ivaretar barn og unges interesser i planleggingen*» (Regjeringen, 2009). Barn og unges interesser blir i stor grad ivaretatt av aktørene i høringsinnspillene, men det er et fravær av stemmer som

dirkete taler for eldre, sosial miks, og stemmene som taler for sosialt vanskeligstilte grupper krever først og fremst universell utforming. Universell utforming av nærmiljøet vil naturligvis være positivt og i noen tilfeller en forutsetning for bosettingen av eldre og personer med nedsatt funksjonsevne, men universell utforming alene er ikke nødvendigvis nok for å dekke sosialt vanskeligstilte gruppers behov, og er trolig heller ikke tilstrekkelig for å gi sosial miks i et område.

KAPITTEL 5: TRONDHEIM KOMMUNES BOLIGSOSIALE PROFIL INN I FRAMTIDEN:

FORVENTNINGER:

Innledningsvis presenterte jeg en kronikk hvor behovet for flere rimelige utleieboliger i Trondheim ble reist av fire arkitekter. I kronikken viste de til den nært forestående behandlingen av Trondheim kommunes boligpolitiske plan i bystyret, og redegjorde for hvorfor de var uenige med kommunedirektørens anbefaling om å ikke «*medvirke til en tredje større boligsektor*» (Narvestad m.fl., 2020). Utover dette kom arkitektene med en konkret anbefaling om å stille større krav til utbyggere, for å sikre «*en bedre boligsosial profil*» i utbyggernes prosjekter (ibid.).

Jeg gjorde også rede for hvordan tidligere forskning definerer god bokkvalitet, og hva som gir god bokkvalitet. Ved hjelp av gjennomgangen av de ulike forskningsrapportene avdekket jeg at god bokkvalitet kan innebære mange ulike faktorer, slik som et trygt oppvekststed med en høy konsentrasjon av nærmiljøgoder, boligeie og muligheten til å velge sine egne naboer, gode uteområder, mye dagslys og boligens orientering i terrenget, sosial miks i form av variert beboerstruktur/blandede nabolag, samt universell utforming. Muligens enda viktigere enn funnet om at god bokkvalitet kan gis en bred definisjon som omfatter mange ulike elementer, er funnet om at hva god bokkvalitet innebærer kan oppfattes subjektivt, og variere veldig mellom ulike relevante sosiale grupper. God bokkvalitet er med andre ord gjenstand for fortolkningsmessig fleksibilitet, og kan skriptes på mange ulike måter. En høy konsentrasjon av nærmiljøgoder regnes eksempelvis ifølge Brattbakk og Andersen (2017) som særdeles viktig for barn og unges sosiale mobilitet senere i livet og er slik sett en direkte forutsetning for god bokkvalitet for denne gruppen, mens god bokkvalitet for personer med utviklingshemming kan være å eie egen bolig og å ha muligheten til å velge sine egne naboer (Astrup m.fl., 2019). Basert på at det er variasjon i hva god bokkvalitet defineres som blant ulike grupper i den tidligere forskningen, forventet jeg å gjøre lignende funn i planleggingsverktøyene for områdereguleringen av Overvik, særlig i høringsrunden.

TRONDHEIM KOMMUNES BRUK AV PLANLEGGINGSVERKTØY I PLANPROSESSEN:

Kort oppsummert er planprosessen per i dag kun kommet til områdereguleringen av Overvik i kommunens regi, men jeg fant likevel en rekke ulike skriptede planleggingsverktøy: en idédugnad, et storverksted, en mulighetsstudie, en detaljregulering, en trafikkanalyse og en offentlig høringsrunde. Mulighetsstudien ble gjennomført for å kartlegge optimal plassering av skoletomt i området, et tema som gikk igjen hos flere av aktørene i høringsinnspillene. Detaljreguleringen var knyttet til reguleringen av gravplass for bydelen. Idédugnaden og storverkstedet ble holdt for å kartlegge ulike berørte aktørers interesser i området, med fokus på å samordne areal- og transportløsningene i hele Trondheim øst. Flere av aktørene involvert i dugnaden og verkstedet kom også med innspill i den offentlige høringsrunden. Trafikkanalysen baserte seg på idédugnaden og storverkstedet, og utredet de ulike løsningene for veitrasé, kollektivtransportruter, sykkelnett og gangveier/skoleveier med hjelp av blant annet ATP-modellen. Avslutningsvis ble det gjennomført en offentlig høringsrunde, hvor alle interesserte aktører kunne komme med innspill til den foreslåtte områdeplanen. Andre kommunale planleggingsverktøy presentert innledningsvis i denne oppgaven var enten ikke aktuelle for Overvik som område, slik som salg av tomter og tilvisningsavtale, eller ble ikke brukt. Det er særlig verdt å merke seg at kommunens forkjøpsrett i utbyggingsavtaler, som lovfestet i plan- og bygningsloven §64b, ikke ble benyttet. Her hadde med andre ord Trondheim kommune en gylden mulighet til å fremforhandle

forkjøpsrett til boenheter i utbyggingsavtalen, for dermed å leie ut boliger direkte videre til sosialt vanskeligstilte grupper. Som arkitektene påpekte i kronikken presentert innledningsvis er det imidlertid «*lite som tyder på at kommuneøkonomien i nærmeste fremtid tillater at man tar opp store lån for å kjøpe tomter*» (Narvestad m.fl., 2020). Det er derfor rimelig å anta at det heller ikke vil være kommunaløkonomisk spillerom til å kjøpe boliger til markedspris og videre leie ut disse til de som faller mellom to stoler, altså de som ikke kommer gjennom nåløyet for å bli tildelt kommunal bolig, og heller ikke har personlig økonomi til å komme seg inn på eieboligmarkedet. Foreløpig finnes det med andre ord flere mulige planleggingsverktøy utover de Trondheim kommune har benyttet seg av, som kan gi et boligprosjekt/utbyggingsområde en bedre boligsosial profil. Disse er imidlertid ikke tatt i bruk i utviklingen av Overvik.

Høringsrunden var det siste planleggingsverktøyet kommunen brukte i områdereguleringen. Etter å ha gjennomgått alle høringsinnspillene fant jeg tre kategorier av relevante sosiale grupper. Foruten de ulike tolkningene av hva god bokvalitet er eller innebærer hadde aktørene ulik *grad* av fokus på sosialt vanskeligstilte grupper i høringsinnspillene sine. Ved hjelp av en SCOT-analyse av høringsinnspillene avdekket jeg at aktørene i likhet med den tidligere forskningen hadde egne definisjoner av hva god bokvalitet er, og forsøkte å skrive sine egne eller andres interesser inn i skriptet for områdeplanen blant annet ved hjelp av en rekke materielle rammer. De ulike gruppene var altså opptatt av ulike materielle kvaliteter som de mente at ville gi god bokvalitet. Også planprogrammet var eksplisitt opptatt av en rekke forutsetninger og materielle rammer som ville kunne gi god bokvalitet, og aktørene i høringsinnspillene var langt på vei «enige» i flere av disse forutsetningene/materielle rammene. SCOT-analysen min viste imidlertid at de ulike relevante sosiale gruppene (som forventet) hadde ulik *fortolkning* av de materielle rammene. Noen var kun opptatt av god bokvalitet i form av solforhold, og at deres egne hus og hager skulle skjermes fra støv og støy, mens andre trakk fram trygge skoleveier, mange store idrettsflater, idrettshall med universell utforming, et godt kollektivtransporttilbud og en dreining av bygningsmassen mot flere boliger bedre egnet for barnefamilier, som forutsetninger for å få god bokvalitet.

HVEM BLIR GITT OG HVEM TOK «EN STEMME»?

SCOT diskriminerer i utgangspunktet ikke mellom ulike relevante sosiale grupper, og nettopp derfor er det et nyttig perspektiv for å få frem mange aktører og ulikhetene mellom dem. Gjennom SCOT-analysen fant jeg at planprosessen først og fremst var skriptet for å gi stemme til spesielt *en* relevant sosial gruppe som ikke forventes å kunne bidra med innspill på egen hånd, nemlig barn. God bokvalitet og godt bomiljø for barn ble skriptet med tydelige materielle rammer som skole, trygge skoleveier, et tilstrekkelig antall lekeplasser og idrettsflater, og en flerbrukshall som også skulle være tilpasset barn og voksne med funksjonsnedsettelse. De som valgte å bruke sin stemme var i stor grad opptatt av forutsetninger for å gi barn og unge god bokvalitet gjennom en høy konsentrasjon av nærmiljøgoder, som vi vet fra den tidligere forskningen gir bedre forutsetninger for økt sosial mobilitet (Brattbakk og Andersen, 2017). Hensynet til barn og unge i utviklingen av planprogrammer er skriptet allerede i plan- og bygningsloven § 3-3, og må i så måte ivaretas uansett, vi så likevel at mange var opptatt av dette både juridisk og gjennom høringsinnspillene.

Andre som valgte å bruke sin stemme fokuserte i stor grad på forholdene i sitt umiddelbare nærmiljø, altså forhold relatert til egen bolig, mens noen trakk fram bevaring av naturområder i nærheten både for rekreasjon og biologisk mangfold som det viktigste.

Et fåtall av stemmene valgte imidlertid å vie sine høringsinnspill til krav om universell utforming, og i så måte talte disse indirekte særlig personer med nedsatt funksjonsevne og eldres sak. Universell utforming er også lovpålagt, og materialiseres via konkrete krav som bredde på døråpninger, tilgang via heis og arealmessig utforming av eksempelvis *alle* bad for å gi rullestolbrukere tilgang. Gjennom analysen kunne vi se at universell utforming var et sterkt forsøk på å skipte materielle rammer for inkludering av sosialt vanskeligstilte grupper, uten at disse sårbare gruppene skulle være nødt til å bruke sin egen stemme, eller bidra i *forhandlingene* som SCOT-rammeverket viser ofte foregår i møtet mellom ny teknologi og ulike brukergrupper. På en annen måte kan universell utforming i et SCOT-perspektiv beskrives som et slags materielt skript for å *lukke kontroverser* mellom ulike brukergrupper, muligens etter at en rekke relevante sosiale grupper tidligere har brukt sin stemme til å påpeke hvordan materiell skripting av bygg og uteområder har ekskludert dem fra å bruke disse byggene og områdene, og at de dermed ikke har representert god bokvalitet for dem. Ifølge Regjeringens (2020) reguleringsplanveileder eksisterer det lovbaserte regionale og kommunale råd for bevaringen av hensynet til eldre og personer med nedsatt funksjonsevne. Rådene er nedsatt for å ivareta disse gruppens interesser «*direkte i alle offentlige beslutningsprosesser*» (Regjeringen, 2020), og skal i så måte også delta og medvirke i planleggingen gjennom planprosessen. I den offentlige høringsrunden for områdereguleringen av Overvik var imidlertid stemmer som talte personer med nedsatt funksjonsevne og eldres sak i form av regionale og kommunale råd totalt fraværende. Det var utelukkende privatpersoner og andre interesseorganisasjoner som reiste problemstillinger tilknyttet disse gruppene. Fokuset blant privatpersonene og interesseorganisasjonene var altså i stor grad på universell utforming, men i likhet med inkluderingen av barns stemme er også universell utforming allerede lovpålagt. Spørsmålet er om universell utforming alene er tilstrekkelig for å kunne bosette eldre, personer med funksjonsnedsettelse og/eller utviklingshemning og andre sosialt vanskeligstilte grupper? Med utgangspunkt i hvor heterogent sammensatt disse sosialt vanskeligstilte gruppene er, er det mye som taler for at universell utforming alene sannsynligvis ikke er nok for å bosette disse gruppene, og på den måten oppnå sosial miks.

Hvordan kan man så gi en stemme til sosialt vanskeligstilte grupper og andre grupper med behov for spesielt tilpasset bolig? Sagt på en annen måte; hvordan oppnå sosial miks? Og når i prosessen bør disse stemmene bli hørt? Den tidligere forskningen peker på tydelige grep i bolig-, plan- og byutviklingspolitikken, boligeie for personer med utviklingshemning, konkrete krav gjennom boligforskriften TEK og kommunal forkjøpsrett som noen av virkemidlene som kan bidra til å gi sosial miks og god bokvalitet for alle. Alle eller flesteparten av disse virkemidlene bør eller må tas i bruk i forkant av eller i løpet av selve planprosessen. Da jeg tok fatt på analysen av planleggingsverktøyene i områdereguleringen av Overvik forventet jeg først og fremst at jeg ville finne tydelige grep for å sikre god bokvalitet for sosialt vanskeligstilte grupper, og følgelig ivaretagelse av sosial miks ved hjelp av et gjennomgående fokus på hjelpemidler for å oppnå en variert beboerstruktur. Gjennom en rekke ulike planleggingsverktøy kan kommuner i henhold til sitt mandat forsøke å sikre god bokvalitet for alle. Så langt har jeg imidlertid ikke funnet at Trondheim kommune har tatt spesielle grep, utover de allerede lovfestede forutsetningene om at barn skal ivaretas og bygg og områder skal være universelt utformet, med det konkrete formål å sikre god bokvalitet for sosialt vanskeligstilte grupper på Overvik.

Noen som imidlertid har gjort et poeng ut av dette er Kirkens Bymisjon i Trondheim ved Odd Anders With (tidligere statsråd for Kristelig Folkeparti) og John-Peder Denstad fra

LO Trondheim. I en kronikk publisert 8. juli 2020 i Adressa taler With og Denstad (2020) de sosialt vanskeligstilte gruppenes sak, og de er særlig kritisk til kommunens boligpolitikk: «*det føres en boligpolitikk for dem som har best råd og de som klarer seg selv*». Kronikkens hovedpoeng er langt på vei sammenfallende med problematiseringen av kommunens boligpolitikk som Bopilot-arkitektene (jf. kronikken i oppgavens innledning) tar for seg. With og Denstad kritiserer også «*tradisjonelle verktøy i sosial boligbygging som boligsamvirkeleg (TOBB i Trondheim) og Husbanken*» for å ikke ta «*kreative grep for å fange opp de mest trengende*» (ibid.). Utover dette ønsker With og Denstad at politikerne både skal gi offentlige og ideelle aktører handlingsrom som «*harmonerer med deres sosiale, inkluderende oppdrag*» (ibid.). I en annen kronikk av 31. juli 2020, også publisert i Adressa, forsøker initiativtakerne til *Fargemarka*, Kaja Colin B. Bojer og Laura Flora Podoski, å komme med en løsning på problemstillingen rundt den tredje boligsektoren som arkitektene i Bopilot tar opp i sin kronikk. Innledningsvis kritiserer Bojer og Podoski Willoch-regjeringen for å stanse «*prisreguleringen av bolig – både for kjøp og leie – og kuttet i boligstøtten for vanskeligstilte*» (Bojer og Podoski, 2020). De lanserer deretter sin egen løsning på deler av de boligsosiale utfordringene Trondheim kommune står ovenfor. På Østmarka står nemlig 48 boenheter tomme etter at Østmarka sykehus sluttet å bruke dem som personalboliger, og i 2017 kjøpte kommunen disse boligene. Kronikkforfatterne foreslår derfor å ta i bruk boligene for å etablere et nytt boligsosialt forsøksprosjekt med prisregulerte boliger, et prosjekt som kan være en mulig løsning på noen av de boligsosiale utfordringene Trondheim kommune står ovenfor og som har ført til at Norge, ifølge Bojer og Podoski, i dag har «*Europas mest markedsliberale boligpolitikk*» (ibid.). Kronikkene som arkitektene i Bopilot, With & Denstad og Bojer & Podoski har skrevet viser oss altså at kontroversen om hva god bokvalitet innebærer ikke er lukket.

KAN SOSIAL MIKS SKRIPTES?

Er det så mulig, og ikke minst interessant, å skripte materielle rammer for sosial miks på samme måte som universell utforming skriptes, det vil si gjennom lovverket? Siden de sosialt vanskeligstilte gruppene er så heterogent sammensatt kan dette sannsynligvis være vanskelig, om ikke umulig. I Karoline Vollan Aunes masteroppgave *Robuste boliger* påpekes det eksempelvis at personer som sliter med rus og psykiske lidelser (ROP-lidelser) har behov for særs robuste boliger, eller materielle rammer som tåler «*hard bruk*» i sine boliger (Aune, 2020). Lavinntektsbarnefamilier er en annen sosialt vanskeligstilt gruppe, og i Charlotte Stjerne-Overbys foreløpig upubliserte masteroppgave kommer det fram i et intervju med en av informantene, en boligkoordinator ved et NAV-kontor i Trondheim, at det var «*vanskelig å svare på hva som anses som en egnet bolig for en barnefamilie, fordi det som er en egnet bolig for en barnefamilie, ikke nødvendigvis er det optimale for noen andre*» (Stjerne-Overby, kommer 2020). Behovet kan variere avhengig av antall barn, barnas alder, eventuelle helsemessige utfordringer, hvordan familien bor og «*hvilke behov familien har for skjerming og bomiljø*» (ibid.). Dette viser at de sosialt vanskeligstilte gruppene har behov for ulike typer boliger materielt sett; og at boligens lokasjon og bomiljø er viktig, men at behovene i stor grad kan variere også innad i de ulike sosialt vanskeligstilte gruppene. Av den grunn er det trolig hverken mulig eller hensiktsmessig å forsøke å skripte materielle rammer for sosial miks på samme måte som universell utforming.

HVEM VISER VEIEN VIDERE?

Den tidligere forskningen viser at sosial miks i form av en variert beboerstruktur er positivt for beboerne, og kan bidra til både et godt bomiljø og god bokvalitet, særlig i kombinasjon

med en høy konsentrasjon av andre nærmiljøgoder. Derfor forventet jeg at sosialt vanskeligstilte grupper ville bli løftet opp og fram i planprosessen, både av Trondheim kommune selv ved bruk av planleggingsverktøy, og av interesserte og berørte aktører i høringsrunden gjennom høringsinnspillene deres, begge deler viste seg ikke å stemme. «Sosial miks» har altså ikke en egen stemme knyttet til utvikling av nye boligområders planprosesser slik barn har fått. Gjennom analysen min har jeg tydelig avdekket at sosialt vanskeligstilte grupper og sosial miks ikke fikk en egen stemme i særlig stor grad i planprosessen for Overvik så langt. Det finnes imidlertid flere ulike forsøk på å skripte sosial miks i form av løsninger som eksempelvis boligbyggelaget TOBBs «Leie før Eie»-modell (TOBB, 2020), og Husbankens kunnskapsspredning og de kommunale tilskuddene som er tiltak som i større grad materialiseres enten *før* planprosessen, eller etter at planprosessen allerede er vedtatt og neste trinn starter, med utforming av de enkelte byggene på området. Det er verdt å merke seg at den digitale kunnskapsplattformen Veiviseren, som Husbanken har laget for kommunene, kanskje nettopp kan tolkes som et forsøk på å skripte en prosess hvor stemmene til de sosialt vanskeligstilte gruppene på boligmarkedet skal komme frem, for det er nemlig *«kommunen (som) har nøkkelrollen: Alle kommuner har et ansvar for å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Staten skal bidra med gode rammebetingelser og kunnskap»* (Veiviseren, 2020). TOBBs «Leie-før-Eie»-modell og Husbankens Veiviseren kan altså sies å representere noe av det With og Denstad etterlyser, nemlig *«kreative grep for å fange opp de mest trengende, de unge inkludert»* (With og Denstad, 2020). Skriptet fra Husbanken er imidlertid langt svakere enn skriptene som ligger i de lovfestede kravene til universell utforming og den lovfestede bestemmelsen om at barn skal høres i planprosesser, noe som i et SCOT-perspektiv kan forklares med at det er utfordrende å «lukke en kontrovers om hva godt bomiljø skal være» for en sosial miks av så ulike relevante sosiale grupper som yrkesaktive lavinntektsbarnefamilier, mennesker med ROP-lidelser, uføre, enslige eldre, personer med funksjonshemming og/eller utviklingshemming, og andre sosialt vanskeligstilte grupper. Skriptet for sosial miks er derfor svakere rent materielt sett, og kun fremstilt i form av råd og erfaringer gjennom Veiviseren, men er ikke lovfestet på samme måte som universell utforming og inkluderingen av barns stemme i planprosesser. I tillegg til å tilby råd tilbyr Husbanken imidlertid en måte å forsterke skriptet om sosial miks på, ved å tilby kommunene økonomiske tilskudd til sosialt vanskeligstilte grupper for å realisere sosial miks, noe som hverken følger med universell utforming eller «barneperspektivet». Framover blir det derfor spennende å se hvordan kommunene forsøker å realisere denne muligheten, og i eventuell videre forskning hadde det vært interessant å eksempelvis gjøre en grundig analyse av skriptene til Veiviseren, og om eller hvordan denne kunnskapsplattformen domestiseres av kommunene.

KILDER:

Områdeplan samt vedtak og saksfremlegg fra bygningsrådet 03.05.2016:

- Områdeplan
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/omradeplan-overvik-290316.pdf>
- Saksfremlegg fra bygningsrådet 03.06.2016
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/saksprotokoll-bygmingsradet-03.05.16.pdf>

Planleggingsverktøyene for områdeutviklingen av Overvik:

- Lokalisering av ny barneskole, Trondheim øst
  - <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/arealplaner/temaplaner-prosjekter-og-utredninger/omraderegulering-for-overvik/mulighetsstudie-av-alternative-skolelokaliseringer-pa-overvik/>
- Detaljregulering av Charlottenlund gravplass, Overvik
  - <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/arealplaner/temaplaner-prosjekter-og-utredninger/omraderegulering-for-overvik/detaljregulering-av-charlottenlund-gravplass-overvik/>
- Idedugnad og storverksted om transportløsninger
  - <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/arealplaner/temaplaner-prosjekter-og-utredninger/omraderegulering-for-overvik/idedugnad-om-transportlosninger/>
- Trafikkanalyse Trondheim Øst
  - <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/arealplaner/temaplaner-prosjekter-og-utredninger/omraderegulering-for-ovre-rotvoll/trafikkanalyse-for-trondheim-ost/>

Innspill og merknader til områdeplan for Overvik i høringsperiode avsluttet 04.07.2016:

- Agnar Auran
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/agnar-auran.pdf>
- Agri Eiendom AS
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/overvik-horingsuttalelse-fra-fra-agri-eiendom-as.pdf>
- AtB v/Ingvild Hestenes
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/atb.pdf>

- Beboere i Martin Barstads veg 21b og 23c
  - [https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/beboere-i-martin-barstads-veg-21b-og-23c.pdf](https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns spill/beboere-i-martin-barstads-veg-21b-og-23c.pdf)
- Eva Auran og Norvald Berre
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/eva-auran-og-norvald-berre.pdf>
- Even Solbraa m.flere
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/even-solbraa-m.-flere.pdf>
- FAU – Jakobsli skole v/Ove Pettersen
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/fau-jakobsli-skole.pdf>
- FAU Charlottenlund v/Siri Sæter
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/fau-charlottenlund-skole.pdf>
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/fylkesmannen-i-sor---trondelag.pdf>
- Idrettsrådet i Trondheim v/Anne-Lise Bratsberg
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/idrettsradet-i-trondheim-2.pdf>
- Idrettsrådet i Trondheim v/Bjørn Kilskar
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/idrettsradet-i-trondheim.pdf>
- Ingrid Langø
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/ingrid-lango.pdf>
- Jon Espen Skogdalen og Ingrid B. Utne
  - https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/skogdalen_utne.pdf
- Jon Magne Nielsen
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/john-magne-nielsen.pdf>
- Kjetil Lund Oslandsbotten og Audun H. Andreassen
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/inns pill/kjersti-lund-oslandsbotten--audun-h.-andreassen.pdf>
- Liv og Jon Forbord

- <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/liv-og-jon-forbord.pdf>
- NTNU Eiendomsforvaltning
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/ntnu-eiendomsforvaltning.pdf>
- Odd Sørli's veg velforening v/Kjetil Myklebust
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/odd-sorlis-veg-velforening.pdf>
- Per Kvist Velforening v/Stål Havik
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/per-kvist-velforening.pdf>
- Per Terje Osmundsen
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/per-terje-osmundsen.pdf>
- Presthus Gård barnehage v/Kathrine Myran
  - https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/presthus-gard-barnehage_myran.pdf
- Presthus Gård barnehage v/Renate Kvivesen
  - https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/presthus-gard-barnehage_kvivesen.pdf
- Ranheim inn i framtida (RiIF) v/Egil A. Hov
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/ranheim-inn-i--framtiden.pdf>
- Rigmor og Klement Godtland
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/rigmor-og-klement-godtland.pdf>
- Riksantikvaren v/Sør-Trøndelag fylkeskommune
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/riksantikvaren.pdf>
- Sameiet Prestmovegen 1 v/Per Ustad Søtvik
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/sameiet-prestmovegen-1.pdf>
- Selberg Arkitekter AS v/Siv Minna Aastorp
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innsjill/selberg-arkitekter.pdf>
- Siri Sæther

- <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/siri-sather.pdf>
- Solfeng Grendalag v/Kjetil Storset
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/solfeng-grendalag.pdf>
- Statkraft v/Terje Berg
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/statkraft.pdf>
- Syklistenes Landsforening i Trondheim v/Richard Liodden Sanders
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/syklistenes-landsforening.pdf>
- Syklistenes Landsforening i Trondheim, revidert innspill
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/syklistenes-landsforening.pdf>
- Sør-Trøndelag fylkeskommune
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/sor-trondelag-fylkeskommune.pdf>
- TOBB v/Torbjørn Sotberg
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/tobb.pdf>
- Tomas Berg
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/thomas-berg.pdf>
- Trønderenergi v/Jon Kristian Evjen
  - <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/tronderenergi.pdf>
- TØI
  - https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/innspill/toi_overvik_kvalitetssikring-av-trafikkutred.pdf

REFERANSELISTE:

AIMSUN (2020). Aimsun. Lastet ned fra:

<https://www.aimsun.com/> (Nedlastet 29. mai 2020 kl. 15:39).

Akrich, Madeleine (1992). The de-scription of technical objects. *Shaping technology/building society*, s.205-224.

Arntzen, Kjell (2018). Trivselsbydelen på Overvik. Ranheimsavisa.no. Lastet ned fra: <http://www.ranheimsavisa.no/index.php/bydelsutvikling/2443-trivselsbydelen-pa-overvik> (Nedlastet 8. mai 2020 kl. 21:10).

Asplan Viak (2015). Rapport fra idédugnad samferdsel i Trondheim Øst. Lastet ned fra: https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-overvik/idedugnad/rapport-fra-idedugnad_a4_040215.pdf (Nedlastet 23. mai 2020 kl. 20:15).

Asplan Viak (2018). Kommunen som aktiv boligpolitisk aktør. KS.no. Nedlastet fra: https://www.ks.no/contentassets/ce79cbe8d1f14487a8bda2efc60c034b/kommunen_som_aktiv_boligpolitisk_aktor_sluttrapport.pdf (Lastet ned 23. juni 2020 kl. 19:18).

Astrup, Kim Christian, Barlindhaug, Rolf og Ruud, Marit Ekne (2019). Boligeie for personer med utviklingshemming – utfordringer, effekter og incentiver. NIBR-rapport 2019:15.

Aune, Karoline Vollan (2020). Robuste boliger: En kvalitativ studie av prosessen med utforming av boliger for mennesker med rus- og/eller psykiske lidelser (Masteroppgave). Trondheim. NTNU.

Bergen Kommune (2019). Program for boligforsyning 2019-2030. Lastet ned fra: <https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/1706822/Program-for-boligbygging-i-Bergen-2019-2030-10-april-2019> (Nedlastet 23. juni 2020 kl. 17:24).

Bijker, W.E. (1997). *Of Bicycles, Bakelites and Bulbs: Toward a Theory of Sociotechnical Change*. Cambridge. MIT Press. Lastet ned fra: https://sciencepolicy.colorado.edu/students/envs_5110/bijker.pdf

Bijker, W. E. (2009). How is technology made? – That is the question! *Cambridge Journal of Economics*, 34(1), 63-76. Lastet ned fra: <https://doi.org/10.1093/cje/bep068> (Nedlastet 11. juni kl. 23:52).

Brattbakk, Ingar og Andersen, Bengt (2017). Oppvekststedets betydning for barn og unge: Nabolaget som ressurs og utfordring. AFI Rapport 2017:02. OsloMet. Lastet ned fra: http://www.hioa.no/content/download/142339/4028943/file/r2017-02_Nabolagseffekter.pdf (Nedlastet 29. juli kl. 16:22).

Bygningsrådet (2016). Saksprotokoll fra møte i Bygningsrådet, Trondheim kommune, møtedato 3. mai 2016.

Byplankontoret (2015). Trafikkanalyse Trondheim øst. Lastet ned fra: https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/temaplaner/omradeplan-ovre-rotvoll/trafikkanalyse-trondheim-ost_-rapport.pdf (Nedlastet 24. mai 2020 kl. 12:57).

Denizou, Karine, Venås, Christoffer, Christophersen, Jon og Klinski, Michael (2018). Nye kriterier for Husbankens grunnlån – Merkostnader og betalingsvilje for livsløpsboliger. SINTEF Byggforsk FAG-rapport 60.

Den Norske Kirke (2020a). Charlottenlund Gravlund – nyanlegg. Lastet ned fra: <https://kirken.no/nn-NO/fellesrad/trondheim-kirkelige-fellesrad/gravplass--og-byggprosjekter/charlottenlundjakobsli-gravlund---nyanlegg/> (Nedlastet 23. mai 2020 kl. 16:16).

Den Norske Kirke (2020b). Kirkegård/Gravlund – Gravplasser. Lastet ned fra: <https://kirken.no/nb-NO/fellesrad/trondheim-kirkelige-fellesrad/gravplass/> (Nedlastet 23. mai 2020 kl. 16:22).

Ellingsen, Lajla (2019). Nå kan matjord som er gjort om til byggeområder bli matjord igjen. Adressa.no. Lastet ned fra: <https://www.adressa.no/pluss/nyheter/2019/09/23/Nå-kan-matjord-som-er-gjort-om-til-byggeområder-bli-matjord-igjen-19978809.ece?rs4135951592232147903&t=1> (Nedlastet 15. juni 2020 kl. 16:45).

Fenstad, Arne og Thobroe, Grete (2013). – Bynære områder må brukes til boliger. NRK.no. Lastet ned fra: <https://www.nrk.no/trondelag/-byomrader-ma-brukes-til-boliger-1.11179812> (Nedlastet 8. mai 2020 kl. 20:37).

Husbanken (2020a). Historia. Lastet ned fra: <https://www.husbanken.no/om-husbanken/historikk/> (Nedlastet 8. mai 2020 kl. 19:58).

Husbanken (2020b). Mål og styring. Lastet ned fra: <https://www.husbanken.no/om-husbanken/mal-og-strategier/> (Nedlastet 8. mai 2020 kl. 20:53).

Hyysalo, S. (2006). Representations of Use and Practice-Bound Imaginaries in Automating the Safety of the Elderly. *Social Studies of Science*, 36(1), 599-626. <https://doi.org/10.1177/0306312706058426>

Klein, H.K., Kleinman D. L. (2002). The Social Construction of Technologi: Structural Considerations. *Science, Technologi, & Human Values*, 27(1), 28-52. <https://doi.org/10.1177/016224390202700102>

Ljunggren, J., Toft, M., & Flemmen, M. (2017). Geografiske klasseskiller. Fordelingen av goder og byrder mellom Oslos bydeler. I J. Ljunggren (red.), Oslo - ulikhetenes by (s. 359-376). Oslo. Cappelen Damm Akademisk.

Lovdata (2005). Lov om endringer i plan- og bygningsloven (utbyggingsavtaler). Lastet ned fra: <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2005-05-27-30> (Nedlastet 23. juni 2020 kl. 18:11).

Narvestad, Randi, Vollan, Vidar, Støa, Eli og Gjessen, Trine (2020). Trondheim trenger flere rimelige utleieboliger. Adressa.no. Lastet ned fra: <https://www.adressa.no/meninger/kronikker/2020/06/16/Trondheim-trenger-flere-rimelige-utleieboliger-22037880.ece> (Nedlastet 19. juni 2020 kl. 15:16).

OPEN transformation (2018). Alternative modeller for utvikling av sosialt bærekraftige boliger. Lastet ned fra: https://issuu.com/opentransformation/docs/eksempelsamling_open_transformation (Lastet ned 24. juni kl. 15:48).

Overvik.no (2018). Grønt lys for utbygging. Lastet ned fra: <https://www.overvik.no/nyheter/groent-lys-for-utbygging/> (Nedlastet 8. mai 2020 kl. 20:40).

Pettersen, Jørgen og Karlsen, Morten (2017). Mener Ap har latt seg presse i Overvik-saken. Lastet ned fra: <https://www.nrk.no/trondelag/bygningsradet-utsatte-nok-en-gang-utbyggingsplanene-pa-overvik-1.13696899> (Nedlastet 8. mai 2020 kl. 20:39).

Pinch, T.J., & Bijker, W.E. (2012). The Social Construction of Facts and Artifacts: Or How the sociology of Science and Technology Might Benefit Each Other. I W. E. Bijker, T. P. Hughes, & T. J. Pinch (Red.), *The Social Construction of Technological Systems: New Directions in the Sociology and History of Technology* (Anniversary ed. pp. 11-44). Cambridge. MIT Press.

Regjeringen (2009). § 3-3. Kommunens planoppgaver og planleggingsmyndighet. Lastet ned fra: https://www.regjeringen.no/no/dokument/dep/kmd/veiledninger_brosjyrer/2009/lovkommentar-til-plandelen-i-/kapittel-3-oppgaver-og-myndighet-i-plan/-3-3-kommunens-planoppgaver-og-planleggi/id556746/ (Lastet ned 24. juli 2020 kl. 17:03).

Regjeringen (2020). Reguleringsplanveileder. Lastet ned fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/reguleringsplanveileder/id2609532/?ch=6> (Nedlastet 24. juli 2020 kl. 17:00).

Sandvik, Siv (2019). Dytter Trondheim i grønnere retning. Adressa.no. Lastet ned fra: <https://www.adressa.no/pluss/meninger/2019/09/23/Dytter-Trondheim-i-grønnere-retning-20009775.ece> (Nedlastet 8. mai 2020 kl. 21:06).

Selberg Arkitekter (2014). *Mulighetsstudie Overvik*. Lastet ned fra: <https://www.selberg.no/prosjekter/mulighetsstudie-overvik/> (Nedlastet 23. mai 2020 kl. 15:54).

Skjølsvold, T. M., & Ryghaug, M. (2015) Embedding smarte technology in built environments: A comparative study of four smart grid demonstration projects. *Indoor and Built Environment*, 24(7), 878-890. <https://doi.org/10.1177/1420326X15596210>

Skjølsvold, T. M. (2015). Vitenskap, teknologi og samfunn: en introduksjon til STS. Oslo: Cappelen Damm akademisk

Stjerne-Overby, Charlotte (kommer 2020). Upublisert masteroppgave. NTNU, Trondheim.

Store Norske Leksikon (2017). Reguleringsplan. SNL.no. Lastet ned fra: <https://snl.no/reguleringsplan> (Nedlastet 8. mai 2020 kl. 21:07).

Sørensen, Knut H. (2004). Domestication: The social enactment of technology. Trondheim. Senter for teknologi og samfunn. NTNU.

Sørvoll, Jardar, Sandlie, Hans Christian, Nordvik, Viggo og Gulbrandsen, Lars. Eldres boligsituasjon: boligmarked og boligpolitikk i lys av samfunnets aldring. Rapport nr. 11/2016, NOVA Velferdsforskningsinstitutt, Høgskolen i Oslo og Akershus.

Tjora, Aksel (2012). Kvalitative forskningsmetoder i praksis. Oslo. Gyldendal Akademisk.

TOBB (2020). Leie før eie modellen. Lastet ned fra: <https://tobb.no/for-deg/leie-for-eie-modellen> (Lastet ned 3. august kl. 20:12).

Trondheim Kommune (2018a). *Mulighetsstudie av alternative skolelokaliseringer på Overvik*. Lastet ned fra: <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/arealplaner/temaplaner-prosjekter-og-utredninger/omraderegulering-for-overvik/mulighetsstudie-av-alternative-skolelokaliseringer-pa-overvik/> (Nedlastet 23. mai 2020 kl. 15:50).

Trondheim Kommune (2018b). Trafikkanalyse for Trondheim øst. Lastet ned fra: <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/arealplaner/temaplaner-prosjekter-og-utredninger/omraderegulering-for-ovre-rotvoll/trafikkanalyse-for-trondheim-ost/> (Nedlastet 24. mai 2020 kl. 13:02).

Trondheim Kommune (2019a). Detaljregulering av Charlottenlund gravplass, Overvik. Lastet ned fra: <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/arealplaner/temaplaner-prosjekter-og-utredninger/omraderegulering-for-overvik/detaljregulering-av-charlottenlund-gravplass-overvik/> (Nedlastet 23. mai 2020 kl. 16:14).

Trondheim Kommune (2019b). Idedugnad om transportløsninger. Lastet ned fra: <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/arealplaner/temaplaner-prosjekter-og-utredninger/omraderegulering-for-overvik/idedugnad-om-transportlosninger/> (Nedlastet 23. mai 2020 kl. 20:14).

Trondheim Kommune (2020a). Områderegulering for Overvik. Lastet ned fra: <https://www.trondheim.kommune.no/omraderegulering-overvik/> (Nedlastet 8. mai 2020 kl. 21:03).

Trondheim Kommune (2020b). Utarbeide privat reguleringsplan. Lastet ned fra: <https://www.trondheim.kommune.no/tema/bygg-kart-og-eiendom/arealplaner/utarbeide-privat-reguleringsplan/> (Nedlastet 18. juni kl. 16:32).

Trondheim Kommune (2020c). Om planprosessen. Lastet ned fra: <https://www.trondheim.kommune.no/planprosessen/> (Nedlastet 18. juni kl. 15:46).

Veiviseren (2019a). Forskjellen på tilvisningsavtale og tildelingsavtale. Lastet ned fra: <https://www.veiviseren.no/stotte-i-arbeidsprosess/fremskaffe-og-forvalte-boliger/tilvisningsavtaler-kommunalt-disponerte-utleieboliger/forskjellen-pa-tilvisningsavtale-og-tidelingsavtale> (Nedlastet 23. juni 2020 kl. 17:50).

Veiviseren (2019b). Om Veiviseren. Lastet ned fra: <https://www.veiviseren.no/om-oss/om-veiviseren> (Nedlastet 10. juni 2020 kl. 22:27).

Veiviseren (2020). Bolig for velferd. Lastet ned fra: <https://www.veiviseren.no/forstaa-helheten/statlige-foringer-og-retningslinjer/strategier-statlige-prioriteringer/bolig-for-velferd> (Nedlastet 1. august kl. 00:18).

Winner, L. (1993). Upon Opening the Black Box and Finding It Empty: Social Constructivism and the Philosophy of Technology. *Science, Technology, & Human Values*, 18(3), 362-378.

Woolgar, Steve (1990). Configuring the user: the case of usability trials. *The Sociological Review* no. 38 (S1):58-99.

